

Verenigingsmonitor 2003

de **stand** van **zaken** in de
sportvereniging

onderzocht in opdracht van NOC*NSF

Saskia Nuijten / Jo Lucassen / Janine van Kalmthout

met medewerking van Hugo de Groot, Janneke Klerken, Bas Rijnen, Rian Stamsnieder, Anne-Mieke Swart en Lisa Wolf

W.J.H. Mulier Instituut

**© NOC*NSF
Arnhem, januari 2004**

Inhoud

1. Inleiding	5
Monitor	5
Panel	5
Response en representativiteit	6
Onderwerpen	7
Van moment naar trend	7
2. De verenigingen	9
Gemeente	9
Regio	9
Individuele, semi-individuele en teamsport	11
Binnen- en buitensport	11
Tak van sport	12
Omvang	13
Leeftijd	14
Levensbeschouwelijke grondslag	14
Aansluiting bij bond of koepel	15
Accommodatie en complex	16
Kantine	16
Internet	17
3. Leden en activiteiten	19
3.1 Samenstelling ledenbestand	19
Leeftijd en geslacht	19
Etniciteit	19
Handicap of chronische aandoening	21
3.2 Ledenverloop en ledenwerving	21
3.3 Activiteiten	23
4. Bestuur en beleid	25
4.1 Samenstelling bestuur	25
Aantal leden	25
Leeftijd en zittingsduur	25
Geslacht	26
Etniciteit	27
4.2 Grootste zorgen	27
4.3 Beleidsvoering	29
Beleidsplannen	29
Onderzoek	30
Prioriteiten	31
Informatiebronnen	32
Fusies	33

5. Kader	35
5.1 Vrijwilligers	35
5.2 Vergoedingen en salarissen	38
5.3 Trainers	40
5.4 Professionalisering	40
6. Externe contacten, adviezen en ondersteuning	43
6.1 Dienstverlening	43
Verenigingsondersteuning	44
Samenwerking	44
Sportstimulering	45
6.2 Accommodaties	46
7. Financiën	49
7.1 Eigen bijdragen sporters	49
Contributies	49
Bijkomende kosten	49
Kortingen	50
7.2 Financiële positie	51
Algemene beoordeling	51
Inkomsten en uitgaven	52
Balans	62
8. Gezondheid en hygiëne	63
Huisregels	63
Risico-inventarisatie	63
Sociale Hygiëne	64
Bestuursreglement alcohol in sportkantines	64
Hygiënecode	65
Samenvatting	67
Achtergrond van het onderzoek	67
De verenigingen	67
Leden en activiteiten	67
Bestuur en beleid	68
Kader	68
Externe contacten, adviezen en ondersteuning	69
Financiën	70
Sport en gezondheid	70
Colofon	72

1. Inleiding

Monitor

In dit rapport worden de resultaten gepresenteerd van de Verenigingsmonitor 2003. Vanaf 2000 wordt jaarlijks gerapporteerd over de stand van zaken en de ontwikkelingen in de Nederlandse sportvereniging. De basis voor deze rapportage wordt gevormd door gegevens die zijn verzameld met behulp van een zeer uitgebreide vragenlijst, die verspreid is onder de bijna 300 verenigingen van het NOC*NSF Verenigingspanel. Dit panel staat model voor de bijna 30.000 sportverenigingen die Nederland telt.

De momentopname die hier wordt geboden, heeft betrekking op zeer uiteenlopende aspecten van het functioneren van verenigingen. Het betreft algemene kenmerken van die verenigingen, maar ook gegevens over de samenstelling van leden- en kaderbestanden, en informatie over financiële, organisatorische en beleidsmatige zaken. De monitor is afgenomen in de maanden mei en juni van 2003.

De periodieke consultaties van het verenigingsleven hebben een tweeledige functie. Enerzijds zijn zij van betekenis met het oog op de beleidsvorming en -analyse in de sportsector. Anderzijds kunnen zij een rol spelen bij de beoordeling van meer algemene beleidsmaatregelen, bijvoorbeeld van overheidswege, die de sector raken.

De informatie uit deze monitor kan van pas komen bij de voorbereiding en beoordeling van beleidsmaatregelen maar ook bij beleidsoverwegingen en -evaluaties. Door de jaarlijkse herhaling van de onderzoeksinspanningen en het gebruik van uniforme vragen en begrippen kunnen longitudinale ontwikkelingen duidelijk in kaart worden gebracht. De grootste gemene delers kunnen gaan fungeren als kengetallen.

Panel

Om bij wijze van spreken à la minute een representatief deel van de sportsector te kunnen consulteren is in opdracht van NOC*NSF in 1998 een groot aantal lokale sportverenigingen benaderd en bereid gevonden om gedurende een langere periode met enige regelmaat schriftelijk en telefonisch gegevens te verstrekken. Die verenigingen vormen samen het NOC*NSF Verenigingspanel. Zij staan model voor de georganiseerde breedtesport in Nederland.

De omvang van het panel is gerelateerd aan de aard en het aantal kenmerken waarop representativiteit wordt nagestreefd. Gekozen is voor een panel van 250 verenigingen. Dat is in principe ruim voldoende om betrouwbare uitspraken te kunnen doen over de ontwikkelingen en veranderingen in het verenigingsleven en de georganiseerde breedtesport. De resultaten kunnen zelfs nog worden gespecificeerd. De uitkomsten kunnen bijvoorbeeld worden gerelateerd aan spe-

cifieke kenmerken van de verenigingen (omvang, regio, gemeentegrootte, met en zonder accommodatie), het verenigingskader (functie, ervaring) en de verenigingsleden (leeftijd, geslacht, prestatie-recreatie). Vanwege de verscheidenheid aan disciplines en de in dat opzicht relatief beperkte omvang van het panel kunnen over de verschillende takken van sport geen generaliserende uitspraken worden gedaan.

Via de betrokken clubs kunnen zowel kaderleden als sporters worden bereikt. In de afgelopen periode is daarvan verschillende malen gebruik gemaakt.¹

Response en representativiteit

Bij de eerste formatie van het panel werden in totaal ruim 1200 sportverenigingen uit meer dan 40 gemeenten benaderd. Ruim een kwart van deze clubs stemde in met deelname aan het panel. In hoeverre deze zelfselectie door de verenigingen van invloed is op de representativiteit van het panel, is moeilijk vast te stellen. Er is echter geen enkele aanwijzing dat de bereidheid onder verenigingen om medewerking te verlenen aan deze onderzoeksactiviteiten samenhangt met de mate waarin men financiële of personele problemen ervaart.²

Uit het bestand van 335 bereidwillige sportclubs werd een selectie gemaakt van 300 verenigingen die op grond van tenminste vijf criteria min of meer representatief kan worden genoemd. De vijf criteria, die ook al eerder bij de selectieve benadering van de clubs een rol speelden, zijn:

- gemeentegrootte
- regio
- individuele, semi-individuele en teamsport
- binnen- en buitensport
- tak van sport

Bij de start werden in het panel dus 50 verenigingen meer opgenomen dan strikt noodzakelijk werd gevonden. Deze extra verenigingen werden toegevoegd om het panel op peil te kunnen houden wanneer verenigingen zouden afhaken - wat enkele tientallen verenigingen om uiteenlopende redenen inmiddels ook hebben gedaan - en om de eventuele non-response bij de verschillende peilingen of op specifieke items daarbinnen op te kunnen vangen. Deze marge bleek in eerste instantie ruim genoeg, maar bij de afname van de verenigingsmonitor 2000 uiteindelijk toch nog te gering. In het najaar van 2000 is het panel aangevuld met 46 sportverenigingen uit 8 verschillende (nieuwe) gemeenten. Nadat wederom verschillende verenigingen zijn afgehaakt, is in het voorjaar van 2003 het panel nogmaals uitgebreid met 59 verenigingen uit 8 gemeenten. De selectie van de verenigingen heeft plaatsgevonden op basis van de eerdere genoemde criteria. Inmiddels telt het panel 297 verenigingen.

Na verschillende herinneringsbrieven en -telefoontjes vulden uiteindelijk 221 verenigingen de monitor van 2003 in. Hoewel dat aantal lager is dan beoogd, gaat het nog altijd om een heel behoorlijke steekproef op grond waarvan algemene uitspraken kunnen worden gedaan.

Uit nadere contacten met de verenigingen is gebleken dat de non-response vooral te wijten is aan factoren waarop weinig invloed kan worden uitgeoefend (zoals wisseling van contactpersonen, ziekte, afwezigheid, bestuursperikelen, gebrek

¹ . Zo werden in 2001 in het kader van een onderzoek naar sportmedische zorg in de sportvereniging sport niet alleen verenigingsbestuurders, maar ook trainers, sporters en ouders van jeugdige sporters geënquêteerd.

² . Zie ook Janssens, "...en sponsors zijn al net zo moeilijk te vinden als vrijwilligers", *Enquête: De zorgen van sportclubs*, Arnhem, 1996. In dat onderzoek werd vastgesteld dat er een licht positief, maar niet significant, verband bestond tussen de financiële nood en de kaderproblemen van clubs enerzijds en hun bereidheid om medewerking te verlenen aan verder onderzoek anderzijds.

aan tijd en prioriteit) maar waarvan eveneens weinig invloed uitgaat op de resultaten.

Er zijn geen aanwijzingen dat de non-response tot vertekening van de resultaten heeft geleid. Een systematische vergelijking van de verenigingen (die wel en niet de monitor hebben ingevuld) aan de hand van eerder verzamelde gegevens heeft uitgewezen dat het in verschillende opzichten een doorsnee van de verenigingen betreft die heeft verzuimd de monitor te retourneren.

De 221 verenigingen die informatie beschikbaar hebben gesteld in het kader van de verenigingsmonitor kunnen daardoor model staan voor alle sportverenigingen in Nederland. Hun representativiteit kan aan de hand van de eerder genoemde criteria worden geïllustreerd. Zie daarvoor ook het volgende hoofdstuk.

Wanneer in het vervolg van deze rapportage wordt geschreven over 'de verenigingen', 'het panel', of 'de verenigingen van het panel' wordt bedoeld op de verenigingen die medewerking hebben verleend aan de verenigingsmonitor.

Waar in de tekst wordt aangegeven dat er sprake is van samenhang tussen bepaalde variabelen, gaat het in alle gevallen om significante verbanden, waarbij een betrouwbaarheidsmarge van 95% is gehanteerd.

Onderwerpen

De vragenlijsten die zijn uitgezet van 2000 tot en met 2003 zijn grotendeels, maar niet geheel, vergelijkbaar. De monitor is namelijk opgebouwd uit drie typen vragen:

- vragen die jaarlijks terugkeren
- vragen die eens in de drie of vijf jaar terugkeren
- vragen die eenmalig worden gesteld

Omdat de lengte van de vragenlijst nu eenmaal beperkt dient te blijven en niet ieder onderwerp elk jaar terug hoeft te komen, blijven bepaalde thema's die in de vorige edities van de monitor wel werden aangeroerd in de huidige versie achterwege. Zo zijn de vragen over de verhouding prestatie- en recreatiesporters, het aantal topsporters dat de vereniging telt, specifiek aanbod van sportieve activiteiten, zorgvoorzieningen en blessurepreventie in 2003 niet gesteld. De belangrijkste onderwerpen die na een jaar van afwezigheid weer zijn opgenomen zijn het aanbod van diensten naast het reguliere sportaanbod (kinderopvang, huiswerkbegeleiding) en samenwerking met externe organisaties/instanties. Nieuwe onderwerpen zijn er echter ook. Gevraagd is bijvoorbeeld naar de relatie tussen de gemeente en sportaccommodaties (privatisering, fusies), beoordeling van bepaalde aspecten van de sportaccommodatie en hoe de vereniging de toekomst van de vereniging ziet.

Van moment naar trend

Aangezien dit de vierde keer is dat de monitor is uitgevoerd, is de verleiding groot om de resultaten van de vier peilingen naast elkaar te zetten en te vergelijken. Toch gebeurt dat hier niet. Er is sprake van momentopnamen kort na elkaar. Of eventuele verschillen duiden op bepaalde trends valt nog niet te zeggen. Daarvoor

zijn meer meetpunten en een grotere tijdsinterval nodig. Pas op langere termijn tekenen ontwikkelingen zich duidelijk af. Door schommelingen in de respons, veranderingen in het verenigingsbestand en wisselingen van contactpersonen bij verenigingen (die de stand van zaken in de vereniging anders kunnen interpreteren en daarvan dan ook een ander beeld geven) kunnen fluctuaties in de beeldvorming ontstaan die eerder aan toeval moeten worden toegeschreven dan aan structurele veranderingen. Alleen door een vergelijking op de langere termijn kan worden vastgesteld of het inderdaad om structurele veranderingen gaat en niet om toevallige fluctuaties in de resultaten. In de toekomst zullen de resultaten van de monitor-studies regelmatig worden verrat in separaat verschijnende trendrapportages.

2. De verenigingen

Gemeente

De verenigingen die de monitor hebben ingevuld zijn afkomstig uit 60 gemeenten van zeer verschillende omvang.

Tabel 2.1 Verenigingen naar grootte van gemeente

	% van alle verenigingen in Nederland	% van verenigingen in panel	aantal verenigingen in panel
< 20.000 inwoners	32	27	59
20.000 – 50.000 inwoners	35	30	67
50.000 – 250.000 inwoners	27	37	82
> 250.000 inwoners	6	6	13
Totaal	100	100	221

De categorisering die hier is gekozen, sluit aan bij de indeling die het CBS¹ hanteert. Uit de landelijke gegevens, gepubliceerd door het CBS, kan worden afgeleid dat de spreiding van de verenigingen naar grootte van de gemeente binnen het panel in grote mate overeenkomt met het landelijke beeld.

Regio

Er is bij de selectie van verenigingen een zekere regionale spreiding nagestreefd. Verenigingen uit de volgende gemeenten hebben medewerking verleend aan de verenigingsmonitor:

- Albrandswaard
- Almelo
- Alphen aan den Rijn
- Amsterdam
- Arnhem
- Assen
- Borsele
- Boxmeer
- Buren
- Dalfsen
- De Marne
- Den Haag
- Denekamp
- Deventer
- Dinxperlo
- Dongen
- Emmen
- Geldermalsen
- Gilze en Rijen
- Goes
- Groningen
- Haaren
- Heemskerk
- Heerhugowaard
- Heerlen
- Hilversum
- Hontenisse
- Laren

¹ De percentages in de eerste kolom van tabel 2.1 zijn het resultaat van een bewerking uit *Sportclubs en sportscholen 2000* (Voorburg, CBS).

- Leiden
- Leidschendam
- Lelystad
- Lemsterland
- Lochem
- Maarn
- Meerssen
- Mill en St. Hubert
- Nederweert
- Niedorp
- Nieuwegein
- Oosterhout
- Oss
- Pijnacker-Nootdorp
- Putten
- Rijswijk
- Rotterdam
- Sittard-Geleen
- Strijen
- Urk
- Utrecht
- Veendam
- Voerendaal
- Vught
- Warmond
- Westerveld
- Wijhe
- Woerden
- Zaltbommel
- Zeewolde
- Zelhem
- Zwolle

Dit heeft geresulteerd in een behoorlijke regionale spreiding (tabel 2.2), al is het noorden en daarbinnen met name de provincie Groningen sterk oververtegenwoordigd.

Tabel 2.2 Regionale spreiding van verenigingen

	% van alle verenigingen in Nederland ²	% van verenigingen in panel	aantal verenigingen in panel
westen	38	29	65
noorden	14	28	61
oosten	22	19	41
zuiden	27	24	54
Totaal	100	100	221

Individuele, semi-individuele en teamsport

Over de landelijke verdeling van het aantal verenigingen naar type sport (individueel, semi-individueel³ of teamsport) zijn geen CBS-gegevens beschikbaar. Wanneer de samenstelling van het panel evenwel wordt vergeleken met cijfers van NOC*NSF⁴ kan echter worden afgeleid dat in dit opzicht de teamsporten in het panel een oververtegenwoordiging kennen en de andere soorten een ondervertegenwoordiging. Twee omni-verenigingen bieden teamsporten en individuele sporten aan. Deze zijn in onderstaande tabel niet meegenomen.

Tabel 2.3 Soort sport: individueel, semi-individueel, teamsport

	% van alle verenigingen in Nederland	% van verenigingen in panel	aantal verenigingen in panel
Individueel	44	41	89
Semi-individueel	24	21	46
Teamsport	32	38	84
Totaal	100	100	219

²Bewerking van cijfers uit *Sportclubs en sport-scholen 2000* (Voorburg, CBS).

³ Semi-individuele sporten zijn sporten waarbij altijd een ander nodig is om het spel te volbrengen. Bij badminton moet altijd de shuttle door de tegenstander terug in het spel worden gebracht. Bij individuele sporten is niet altijd een ander nodig.

⁴ De percentages in de eerste kolom van tabel 2.3 zijn een bewerking van cijfers uit *Ledental NOC*NSF over 2002* (Arnhem, 2003).

⁵ De percentages in de eerste kolom van tabel 2.4 zijn een bewerking van cijfers uit *Ledental NOC*NSF over 2002* (Arnhem, NOC*NSF; 2003). De indeling in binnen-/buitensporten is gebaseerd op *Sporters in cijfers 3* (Arnhem, NOC*NSF; 2002). De aangepaste sporten zijn in die publicatie niet terug te vinden. In de tabel zijn deze buiten beschouwing gelaten.

Binnen- en buitensport

Uit de ledencijfers van NOC*NSF blijkt dat er meer verenigingen zijn die een buitensport aanbieden dan verenigingen die binnensport aanbieden⁵ Ook in de selectie voor het panel komt dit naar voren.

Tabel 2.4 Is het een binnen- of buitensport?

	% van alle verenigingen in Nederland	% van verenigingen in panel	aantal verenigingen in panel
Buitensport	53	54	117
Binnensport	42	40	87
Beide	5	6	12
Totaal	100	100	216

Tak van sport

Uit de ledencijfers van NOC*NSF kan ook de ideale verdeling van verenigingen naar tak van sport worden afgelezen. Omdat er zeer veel verschillende disciplines zijn en veel takken van sport slechts op beperkte schaal worden beoefend, kan het panel onmogelijk een getrouwe afspiegeling geven van de landelijke situatie. Toch zijn maar weinig disciplines sterk onder- of oververtegenwoordigd in het panel. De volgende tabel laat zien hoe gevarieerd het panel van samenstelling is.

Tabel 2.5 Welke tak van sport wordt in de vereniging beoefend?

	aantal	%		aantal	%
Aangepast sporten	5	2	Klootschieten	2	1
Aikikai Aikido	1	0	Korfbal	4	2
American football	1	0	Motorsport	3	1
Atletiek	6	3	Paardensport	7	3
Badminton	5	2	Parachutespringen ¹	1	0
Base- en softball	1	0	Pencak silat	1	0
Basketbal	6	3	Omni-vereniging	6	3
Biljart	10	5	Roeien	5	2
Boksen	4	2	Rugby	4	2
Bowling/kegelen	3	1	Schaatsen	5	2
Bowls	1	0	Schaken	4	2
Bridge	11	5	Schermen	1	0
Dammen	2	1	Schietsport	6	3
Darts	2	1	Sjoelen	1	0
Duiksport/Onderwatersport	1	0	Taekwondo	2	1
Fietsen/wielrennen	6	3	Tafeltennis	6	3
Frisbee	1	0	Tennis	12	5
Golf	4	2	Triatlon	2	1
Gymnastiek	6	3	Voetbal	29	13
Handbal	7	3	Volleybal	11	5
Hockey	6	3	Wandelen	2	1
Jeu de boules	5	2	Watersport	3	1
Judo	3	1	Zaalvoetbal	2	1
Kaatsen	1	0	Zwemmen	4	2
			Totaal	221	100

Binnen de verenigingen die aangepast sporten aanbieden, worden de volgende takken van sport beoefend: gymnastiek, rolstoelbasketbal en -hockey, schietsport, show-down (“tafeltennis” voor visueel gehandicapten), zitvolleybal en zwemmen.

Onder de noemer omni-vereniging zijn hier alleen die verenigingen gebracht die zelf hebben aangegeven dat zij omni-vereniging of multi-sportvereniging zijn. Er zijn in het panel ook enkele verenigingen die twee sporten aanbieden. Deze zijn echter ingedeeld bij die discipline die naar hun eigen opvatting het belangrijkste is in de vereniging en waarvoor zij ook zijn aangesloten bij een landelijke bond. Binnen de omni-verenigingen worden onder andere aerobics, badminton, fitness, gymnastiek, handbal, handboogschieten, kanovaren, roeien, turnen, voetbal, volleybal, waterpolo, zeilen en zwemmen beoefend.

Omvang

De representativiteit van het panel is niet in alle opzichten optimaal. Met name waar het de omvang van de verenigingen betreft, zou een betere afspiegeling wenselijk zijn geweest. Hoewel geen landelijke gegevens als referentiemateriaal beschikbaar zijn, is het aannemelijk dat de grotere verenigingen in het panel zijn oververtegenwoordigd, terwijl de middencategorie is ondervertegenwoordigd. Het gemiddelde ledental van de verenigingen uit het panel (248) is hoe dan ook hoger dan op grond van de ledencijfers van NOC*NSF (161)⁶ zou mogen worden verwacht. Hiervoor is geen sluitende verklaring voorhanden, maar er kunnen wel plausibele redenen worden aangevoerd voor enige variatie. Bijvoorbeeld de verschillende momenten in het seizoen waarop de verenigingen hun leden registreren bij de bonden (bij aanvang van het seizoen), respectievelijk de verenigingsmonitor invullen (in het voorjaar; dat wil zeggen in veel gevallen aan het einde van het seizoen). Een andere mogelijkheid is dat het aantal officieel (bij de bonden en NOC*NSF) geregistreerde leden wellicht lager is dan het werkelijke aantal. Voor elk lid moet immers contributie worden afgedragen, ook voor niet sportende leden. Het is bekend dat verenigingen niet altijd correcte informatie doorgeven aan hun bond. Maar er kan geen enkele indicatie worden gegeven van de mate waarin dit gebeurt. Wanneer de niet-sportende leden buiten beschouwing worden gelaten, blijft het gemiddelde ledental van de verenigingen uit het panel overigens relatief hoog (223). Waarschijnlijk speelt hier uiteindelijk ook het toeval een belangrijke rol.

Tabel 2.6 Hoeveel leden heeft de vereniging in totaal?

	% van verenigingen in eerder onderzoek ⁷	% van verenigingen in panel	aantal verenigingen in panel
≤ 25 leden	13	11	23
26-50 leden	16	12	27
51-100 leden	19	21	45
101-250 leden	24	25	55
>251 leden	28	32	70
Totaal	100	100	220

6 Het gemiddelde is gebaseerd op een bewering van *Ledental NOC*NSF over 2002* (Arnhem, NOC*NSF; 2003). Het CBS komt tot een gemiddelde ledenomvang van 191, zie hiervoor *Rapportage Sport 2003*, p.139 (Den Haag, 2003).

7 . Zie Roques en Janssens, “*Vrijwilligers in de sport*”, *tweemeting*, ‘s-Hertogenbosch, 2003. De hierin weergegeven verdeling van verenigingen naar ledental komt overigens redelijk overeen met de verdeling uit het eerder gehouden onderzoek naar de zorgen van sportclubs.

De omvang van de vereniging kan een belangrijke verklarende variabele zijn voor gevonden verschillen. Om die reden worden verderop in de monitor resultaten soms uitgesplitst naar verenigingen in drie categorieën: klein, middel en groot. In deze driedeling zijn alle (sportende en niet-sportende) leden en donateurs verwerkt. Bij berekeningen met ledentallen wordt in de monitor gebruik gemaakt van het totaal ledental (sporters, niet-sporters en donateurs), tenzij anders vermeld.

Tabel 2.7 Hoeveel leden en donateurs heeft de vereniging in totaal?

	aantal verenigingen	% verenigingen
Klein (≤ 100)	95	44
Middel (101-250)	55	25
Groot (>250)	70	32
Totaal	220	100

Leeftijd

De verenigingen van het panel zijn van zeer verschillende leeftijd. De oudste vereniging, een schuttersvereniging, stamt uit 1851. Er zijn in het panel negen verenigingen van meer dan honderd jaar. Twee daarvan zijn roeiverenigingen en drie schaatsverenigingen. De jongste vereniging uit het panel is een gymnastiekvereniging. Deze is in 2000 opgericht. De gemiddelde leeftijd van de verenigingen is 42 jaar. De volgende tabel geeft een totaaloverzicht.

Tabel 2.8 Hoe oud is de vereniging?

	aantal verenigingen	% verenigingen
> dan 75 jaar	27	12
50-74 jaar	41	19
25-49 jaar	91	42
10-24 jaar	50	23
1-9 jaar	9	4
Totaal	218	100

Levensbeschouwelijke grondslag

Door de oververtegenwoordiging van clubs uit de provincie Groningen is met name het aandeel van de katholieke clubs in het panel vermoedelijk wat kleiner dan op grond van de landelijke verhoudingen verwacht zou mogen worden. Ook het totale aantal clubs met een levensbeschouwelijke grondslag in het panel is waarschijnlijk aan de lage kant.

Tabel 2.9 Heeft de club een levensbeschouwelijke grondslag?

	aantal verenigingen	% verenigingen
Nee	203	92
Ja, protestants-christelijk	9	4
Ja, rooms-katholiek	9	4
Ja, andere grondslag	1	0
Totaal	221	100

De club met een andere (dan protestants-christelijke of rooms-katholieke) levensbeschouwelijke grondslag heeft een islamitische signatuur.

Aansluiting bij bond of koepel

De relatieve ondervertegenwoordiging van de rooms-katholieke clubs komt ook tot uitdrukking in een relatief beperkt aantal verenigingen dat is aangesloten bij een levensbeschouwelijke koepel. Landelijk gezien is 15% van alle verenigingen (behalve bij een reguliere bond ook) aangesloten bij de NKS of de NCSU⁸. Van deze levensbeschouwelijke koepelorganisaties is de katholieke verreweg het grootst.

Niet alle lidverenigingen van de koepels delen de levensbeschouwelijke signatuur. In sommige gevallen is men ook indirect, via een bond, aangesloten bij een koepel zonder dat men zich dat ten volle realiseert. Een zekere onder-rapportage kan hier niet geheel worden uitgesloten.

Tabel 2.10 Is de vereniging aangesloten bij een sportbond en/of sportkoepel?

	aantal verenigingen	% verenigingen
Sportbond	187	85
Sportbond en sportkoepel	8	4
Niet aangesloten	25	11
Sportkoepel	1	0
Totaal	221	100

Hoeveel sportverenigingen er in Nederland niet zijn aangesloten bij een bond is overigens niet bekend. De verenigingen in het panel die niet zijn aangesloten, zijn doorgaans klein (tien tot veertig leden) en recreatief ingesteld. Het gaat daarbij om verschillende disciplines: badminton, biljart, bridge, volleybal en zaalvoetbal. Een aantal van deze verenigingen is wel aangesloten bij een zogenaamde 'wilde bond', een regionale organisatie van sportverenigingen. Een zwem- en waterpolo-vereniging is alleen aangesloten bij een sportkoepel.

⁸ Dit percentage is ontleend aan *Ledental NOC*NSF over 2002* (Arnhem, NOC*NSF; 2003).

Accommodatie en complex

Iets meer dan de helft van alle clubs heeft de beschikking over een eigen accommodatie of sportcomplex. De term 'eigen' moet daarbij wel ruim worden geïnterpreteerd. Ook wanneer de voorzieningen waarvan de vereniging gebruik maakt niet in eigendom zijn van de vereniging, maar deze wel verantwoordelijk is voor het dagelijkse beheer en onderhoud ervan, is in de monitor sprake van een 'eigen' accommodatie of complex.

De categorie 'min of meer' in onderstaande tabel verwijst naar een situatie waarin een vereniging haar voorzieningen met één (of meer) andere vereniging(en) deelt.

Tabel 2.11 Heeft de club een eigen sportaccommodatie of -complex?

	aantal verenigingen	% verenigingen
Ja	98	44
Min of meer	20	9
Nee	103	47
Totaal	221	100

Kantine

Van alle clubs met een eigen accommodatie of complex beschikt de overgrote meerderheid (84%) tevens over een kantine. Ook hier moet de term 'eigen' weer ruim worden geïnterpreteerd. Ook wanneer de kantine waarvan de vereniging gebruik maakt geen eigendom is van de vereniging, maar deze wel verantwoordelijk is voor de dagelijkse exploitatie ervan, diende de vraag bevestigend te worden beantwoord. Bij 'min of meer' gaat het opnieuw over het delen van voorzieningen met één of meer andere verenigingen.

Tabel 2.12 Beschikt de club over een eigen kantine?

	aantal verenigingen	% verenigingen
Ja	98	44
Min of meer	10	5
Nee	113	51
Totaal	221	100

Een op de tien verenigingen die een 'eigen' kantine hebben, is ertoe overgegaan deze te verpachten.

Tabel 2.13 Heeft uw vereniging de kantine in eigen beheer of wordt zij door de club aan een ondernemer verpacht?

	aantal verenigingen	% verenigingen
Eigen beheer	95	90
Verpacht	11	10
Totaal	106	100

Wanneer de informatie uit de tabellen 2.11 en 2.12 wordt gecombineerd en de categorieën 'min of meer in eigendom en/of beheer' worden gevoegd bij de categorieën 'in eigendom en/of beheer', blijkt dat 45% van alle verenigingen zowel over een 'eigen' sportaccommodatie als over een 'eigen' kantine beschikt.

Tabel 2.14 Beschikt de club over eigen voorzieningen?

	aantal verenigingen	% verenigingen
Sportaccommodatie en kantine	99	45
Sportaccommodatie	19	9
Kantine	9	4
Geen van beide	94	43
Totaal	221	100

De buitensportverenigingen beschikken vaker over een eigen sportaccommodatie met kantine dan de binnensportverenigingen. Daarnaast beschikken ook de grote verenigingen vaker over eigen voorzieningen. Buitensportverenigingen zijn vaak de grote verenigingen. Of een vereniging beschikt over voorzieningen is vooral afhankelijk van de vraag of het een binnen- of buitensportvereniging betreft.

Internet

Verenigingen gaan steeds meer gebruik maken van digitale communicatiemiddelen als internet en e-mail.

Van alle verenigingen maakt inmiddels 73% gebruik van internet. Van alle verenigingen beschikt 46% zowel over een eigen website als een eigen e-mailadres. Van de verenigingen heeft 31% geen van beiden.

Veel verenigingen die gebruik maken van internet hebben ook een eigen website. Van alle verenigingen beschikt 58% over een eigen website. In een aantal gevallen genieten verenigingen de gastvrijheid van anderen op het web. Er zitten bij de websites namelijk ook homepages die deel uitmaken van bijvoorbeeld een lokale of regionale site. Van alle verenigingen is 57% bereikbaar via e-mail. In een aantal van deze gevallen is geen sprake van een verenigingsaccount, maar worden voor verenigingsdoeleinden e-mailadressen van privépersonen benut.

3. Leden en activiteiten

3.1 Samenstelling ledenbestand

Leeftijd en geslacht

Zoals verwacht tellen de verenigingen relatief meer jongeren (t/m 18 jaar) dan ouderen (56 jaar en ouder), meer mannen dan vrouwen en meer jongens dan meisjes. De verdeling tussen jeugdleden en volwassen leden in de gemiddelde vereniging is 37% om 63%. De man-vrouw verhouding is 65% om 35%. De gemiddelde achterban van de verenigingen zag er in 2003 als volgt uit.

Tabel 3.1 Hoe is het ledenbestand opgebouwd?

	gem. aantal meisjes/ vrouwen	gem. aantal jongens/ mannen	totaal
≤ 12 jaar	19	27	46
13 -18 jaar	14	23	37
19 - 40 jaar	21	48	69
41 - 55 jaar	14	29	43
≥ 56 jaar	9	18	27
Totaal	77	145	222

De verdeling jeugdigen/volwassenen, mannen/vrouwen en jongens/meisjes binnen de verenigingen van het panel spoort met de verdeling naar leeftijd en geslacht die kan worden afgelezen uit de ledencijfers van NOC*NSF.

Etniciteit

Van de verenigingen uit het panel heeft 57% allochtone leden. Het aantal allochtone leden in deze verenigingen varieert van 1 tot 350.

Van de verenigingen waarvan het aantal allochtone leden bekend is, hebben er acht meer dan 20% allochtone leden. Dit zijn twee voetbalverenigingen, een gymnastiekvereniging, een handbalclub, een taekwondo-vereniging, een zwemvereniging, een zaalvoetbalclub en een club waar pencak silat wordt beoefend. Grotere verenigingen hebben relatief vaker allochtone leden dan kleinere clubs. Hetzelfde geldt voor teamsporten en semi-individuele takken van sporten. Ook daar treft men relatief vaker allochtone sporters aan dan bij de individuele disciplines.

Zoals te verwachten is, bestaat er een samenhang tussen de omvang van de gemeente waar de verenigingen zijn gevestigd en het percentage allochtone leden binnen die verenigingen. Verenigingen in grotere gemeenten hebben een hoger percentage allochtone leden.

Overigens kunnen de gegevens met betrekking tot het aantal allochtone sporters in verenigingsverband niet zondermeer als maatgevend worden beschouwd voor de landelijke situatie. De spreiding van allochtonen over de verschillende gemeenten en takken van sport is allerm minst gelijkmatig. Het panel, in dit opzicht aselekt van samenstelling, is te beperkt van omvang om de effecten van grootste-delijke, regionale en sportspecifieke concentratietendensen te neutraliseren. De gegevens over het aantal allochtonen dat sport bij de verenigingen van het panel kunnen pas op langere termijn tot echt interessante inzichten leiden. Door de presentatie van cijfers over meer jaren kunnen meer algemene trends namelijk wel worden opgespoord of geïllustreerd.

Tabel 3.2 Percentage allochtone leden binnen een vereniging

% allochtone leden	aantal verenigingen	% verenigingen
0%	92	44
0,1-2%	46	22
2,1-5%	36	17
5,1-10%	13	6
10,1-20%	15	7
> 20%	8	4
Totaal	210	100

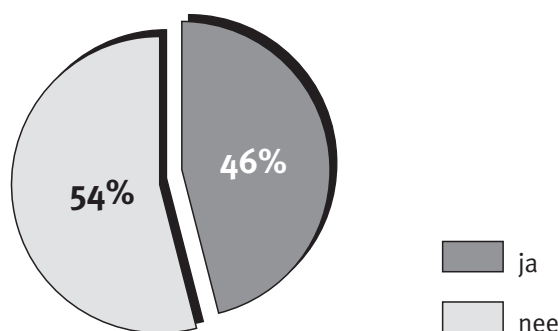
Volgens de hier gehanteerde (officiële) definitie zijn allochtonen *mensen die zijn geboren in Turkije, Marokko, Suriname, Nederlandse Antillen, Aruba, voormalig Joegoslavië, de Molukken of in een van de landen in Midden- of Zuid-Amerika, Afrika of Azië (met uitzondering van Japan en het voormalig Nederlands Indië) of waarvan tenminste een van beide ouders in een van de genoemde landen is geboren.*

Aan de verenigingen is gevraagd om een schatting te geven van het aantal allochtonen als zij niet over het exacte aantal beschikken.

Handicap of chronische aandoening

Van alle sportverenigingen heeft 46% één of meer gehandicapten en/of mensen met chronische aandoeningen in de gelederen. Er zijn 24 verenigingen (11%) met zowel gehandicapte sporters als sporters met chronische aandoeningen. Bij de meeste clubs met gehandicapte leden gaat het om niet meer dan één, twee of drie sporters. Het aantal leden met chronische aandoeningen per vereniging ligt hoger. Deze verenigingen (45) hebben gemiddeld zes leden met chronische aandoeningen. Zowel binnen de teamsporten als individuele sporten zijn verenigingen met gehandicapte leden (voetbal, bridge, tennis, atletiek, zwemmen, jeu de boules, biljart). De verenigingen met leden met chronische aandoeningen onderscheiden zich voor wat betreft type sport niet van de andere verenigingen. Sporters met chronische aandoeningen zijn actief in alle typen sport.

Diagram 3.1 Zijn er leden met een handicap en/of chronische aandoening?

Onder gehandicapten worden verstaan *mensen met een lichamelijke handicap (al dan niet rolstoelgebonden), een verstandelijke handicap, een zintuiglijke handicap (blind, slechtziend, doof en slechthorend)*. Bij chronische aandoeningen gaat het om *o.a. diabetes, epilepsie, astma en (ex-hartpatiënten)*. Aan de verenigingen is gevraagd om een schatting te geven van het aantal mensen met een handicap of chronische aandoening als zij niet over het exacte aantal beschikken.

3.2 Ledenverloop en ledenwerving

Bij 52% van de verenigingen kan een toename in het ledental worden geconstateerd, bij 36% een afname. Gemiddeld realiseerden de verenigingen een aanwas van zes leden. Er zijn geen significante verschillen geconstateerd in toe- of afname van het ledental bij de verschillende soorten sporten (individueel, semi-individueel of teamsport). Wel bestaat een samenhang met de omvang van de verenigingen. De toename is vooral bij de grote verenigingen te zien.

Van alle verenigingen heeft 12% een ledenstop en 13% een wachtlijst. Dit lijkt iets vaker voor te komen in het westen en zuiden van het land.

In het afgelopen jaar heeft 41% van alle verenigingen speciale activiteiten ontplooid om nieuwe leden te werven. Van de 91 verenigingen die speciale activiteiten hebben ontplooid, heeft 65% zich ook op specifieke doelgroepen gericht. Sommige clubs hebben zich op meerdere doelgroepen gericht.

Tabel 3.3 Doelgroepen ledenwerving

	aantal antwoorden	% antwoorden
Jeugd	47	75
Dames/meisjes	2	3
Jongens	2	3
Gehandicapten	3	5
50-plussers	3	5
Anders	6	10
Totaal (n=59)	63	100

Andere doelgroepen die slechts eenmaal zijn genoemd door de verenigingen, zijn mannen vanaf 25 jaar, volwassenen, WAO-ers, vutters, actieve sporters en studenten.

Er zijn door de verenigingen uiteenlopende activiteiten opgezet om nieuwe leden te trekken.

Tabel 3.4 Activiteiten ledenwerving

	aantal antwoorden	% antwoorden
Campagne op scholen/schoolsport/schooltoernooien	28	25
Open dag/instuiven/promodag	17	15
(Introductie)cursussen/speciale lessen/clinics	15	14
Publiciteit/adverteren in kranten en weekbladen	12	11
Toernooien	9	8
Folders uitdelen	6	5
Demonstratie geven	5	5
Affiche/poster	5	5
Stand op een markt/braderie, Koninginnedag	3	3
(jeugd)feestavond/kamp/spelmiddag	3	3
Via de gemeente (sportpas)	2	2
Persoonlijke benadering	2	1
Beloning bij aanbrengen nieuw lid	2	2
Speciaal beginnerstarief/eerste trainingen gratis	1	1
Website	1	1
Totaal (n=81)	111	100

De belangrijkste ledenwerfacties hebben een kennismakingskarakter en zijn gericht op jeugd.

3.3 Activiteiten

Driekwart van de verenigingen (75%) organiseert naast het reguliere sportaanbod voor de leden ook andere activiteiten (kampen, bingo-avonden, nieuwjaarsreceptie, ouder/kind-toernooi e.d.). Dit komt vooral voor bij de grote verenigingen en bij buitensportverenigingen.

In het afgelopen jaar organiseerde 35% van de verenigingen 1 tot 2 keer een activiteit waarbij deelname openstond voor niet-leden. Eenderde van de verenigingen organiseerde 3 keer of meer activiteiten voor niet-leden. Dit zijn activiteiten als open dagen, bedrijfswedstrijden, schooltoernooien, wandelmarsen en trimlopen. Het zijn voornamelijk middelgrote en grote verenigingen, en teamsportverenigingen die activiteiten organiseren voor niet-leden.

Tabel 3.5 Hoe vaak zijn er het afgelopen jaar (seizoen) door de vereniging activiteiten georganiseerd waarbij deelname openstond voor niet-leden?

	Aantal verenigingen	% verenigingen
Niet	75	34
1-2 keer	77	35
3 keer of meer	67	31
Totaal	219	100

De verenigingen is gevraagd of zij naast reguliere sportactiviteiten nog andere diensten aanbieden of daarvoor faciliteiten ter beschikking stellen. Hierbij kan gedacht worden aan kinderopvang, naschoolse opvang of huiswerkbegeleiding. Er zijn maar 3 verenigingen die dergelijke diensten aanbieden. Dit zijn een tennisclub, een bridgevereniging en een taekwondoclub. Van de verenigingen die op dit moment nog geen andere diensten aanbieden naast de reguliere sportactiviteiten is 6% van plan dergelijke diensten aan te bieden in de toekomst.

4. Bestuur en beleid

4.1 Samenstelling bestuur

Aantal leden

Bijna tweederde van alle verenigingen heeft een bestuur met vijf, zes of zeven leden. Het gemiddelde verenigingsbestuur telt zes leden, maar omdat vaak statutair is bepaald dat er een oneven aantal bestuursleden moet zijn, komt het vaker voor dat verenigingsbesturen vijf of zeven leden tellen. Van vier verenigingen is niet bekend hoeveel bestuursleden zij hebben. Het gaat hierbij om twee volleybalverenigingen, een golfclub en een zaalvoetbalvereniging. Eén voetbalvereniging heeft op dit moment geen bestuur, maar heeft aangegeven dat een nieuw bestuur tussen 2004 en 2006 zal aantreden.

Tabel 4.1 Uit hoeveel leden bestaat het bestuur?

Aantal bestuursleden	Aantal verenigingen	% verenigingen
0	1	0
1	2	1
2	2	1
3	19	9
4	17	8
5	47	21
6	37	17
7	48	22
8	22	10
9	16	7
10	6	3
Niet bekend	4	2
Totaal	221	100

Leeftijd en zittingsduur

Driekwart van alle verenigingsbestuurders is van middelbare leeftijd (36 tot en met 55 jaar). Slechts vijf procent behoort tot de jongere generatie. De gemiddelde verenigingsbestuurder is 48 jaar oud.

Er zijn in het panel acht verenigingen waar de gemiddelde leeftijd van de bestuurders boven de 65 jaar ligt. Dat zijn twee jeu de boules verenigingen, een bowlsvereniging, twee biljartclubs en drie bridgeverenigingen.

De huidige generatie bestuursleden draagt gemiddeld al ruim 6 jaar bestuursverantwoordelijkheid.

Tabel 4.2 Gemiddelde leeftijd binnen een bestuur

	Aantal verenigingen	% verenigingen
24-35 jaar	9	5
36-45 jaar	61	32
46-55 jaar	85	44
56-65 jaar	28	15
> 65 jaar	8	5
Totaal	191	100

Geslacht

Bijna driekwart van de bestuursleden van verenigingen is van het mannelijk geslacht. Het gemiddelde bestuur telt 4,1 mannen en 1,6 vrouwen.

Uit de verdeling van mannen en vrouwen over de verschillende bestuursfuncties blijkt dat mannen onevenredig vaak de voorzittershamer hanteren en dat de bestuurlijke portefeuilles op het vlak van onderhoud en beheer ook bijna uitsluitend aan mannen lijken te zijn voorbehouden. Vrouwen met een bestuursfunctie bekleden (relatief) vaker de functie van secretaris en algemeen bestuurslid. In totaal hebben zestien personen een dubbele functie (acht mannen en acht vrouwen), deze zijn in de verdeling van de functies over de geslachten ook twee keer meegeteld. Eén persoon bekleedt zelfs drie functies (man).

Tabel 4.3 Welke bestuursfuncties vervullen mannen en vrouwen?

bestuursfuncties		Man	Vrouw	Totaal
Voorzitter	aantal	184	21	205
	kolom % ¹	19	6	16
	rij % ²	90	10	100
Vice-voorzitter	aantal	25	3	28
	kolom %	3	1	2
	rij %	89	11	100
Secretaris	aantal	139	83	222
	kolom %	15	23	17
	rij %	63	37	100
Penningmeester	aantal	171	49	220
	kolom %	18	14	17
	rij %	78	22	100
Commissie-Vertegenwoordiger	aantal	55	32	87
	kolom %	6	9	7
	rij %	63	37	100

¹ Het kolom% is het percentage van de mannen of vrouwen dat een bepaalde functie bekleedt, bijvoorbeeld voorzitter is. In dit geval bekleedt 19% van de mannen (184 van totaal 946 mannen) de voorzittersfunctie. Bij de vrouwen is dat 6% (21 van totaal 362 vrouwen).

² Het rij% is het de verdeling man/vrouw bij een bepaalde functie. In dit geval is 90% van de voorzitters van het mannelijke geslacht (184 van totaal 205 voorzitters) en 10% van het vrouwelijke (21 van totaal 205 voorzitters).

Algemeen	aantal	169	96	265
Bestuurslid	kolom %	18	27	20
	rij %	64	36	100
Technisch leider/	aantal	36	11	47
Technische zaken	kolom %	4	3	4
	rij %	77	23	100
Afdelings-	aantal	14	10	24
Vertegenwoordiger	kolom %	1	3	2
	rij %	58	42	100
Jeugdleider/	aantal	29	9	38
Coördinator	kolom %	3	2	3
	rij %	76	23	100
Pr-functionaris/	aantal	33	6	39
(en sponsoring)	kolom %	3	2	3
	rij %	85	15	100
Wedstrijdleider/	aantal	48	22	70
Wedstrijdsecretaris	kolom %	5	6	5
	rij %	69	31	100
Ledenadministratie	aantal	5	9	14
	kolom %	1	2	1
	rij %	36	64	100
onderhoud materiaal/	aantal	28	8	36
beheer complex/	kolom %	3	2	3
	rij %	78	22	100
kantine	aantal	10	3	13
Overige functies	kolom %	1	1	1
	rij %	77	33	100
Totaal	aantal	946	362	1308

Etniciteit

Bijna twee procent van alle bestuursleden heeft een allochtone achtergrond. Binnen het panel zijn deze te vinden in tien verenigingen. Deze verenigingen zijn actief in voetbal, schaatsen, paardensport, bridge, korfbal, badminton, base- en softball, taekwondo, dammen en pencak silat.

Bij de paardensportvereniging bestaat het voltallige bestuur uit allochtonen. De betrokken taekwondo en pencak silat vereniging hebben respectievelijk zeven en vier allochtone bestuursleden. De schaatsvereniging heeft twee allochtone bestuursleden. De overige clubs hebben één allochtoon in bestuursfuncties.

4.2 Grootste zorgen

Onder de noemer bestuur en beleid is in de monitor aan de verenigingen gevraagd wat hun grootste knelpunten of zorgen zijn. Van alle verenigingen heeft 85% één of meer knelpunten genoemd (188). De overige hebben niets ingevuld (13) of hebben expliciet aangeven geen problemen te hebben (20).

Tabel 4.4 Kunt u aangeven wat op dit moment voor uw vereniging de drie grootste knelpunten zijn?

	Knelpunt 1 n=188 %	knelpunt 2 n=148 %	knelpunt 3 n=98 %
Kader	36	39	27
Leden	31	19	21
Accommodatie	16	14	16
Financiën	8	16	16
Overige	8	12	19

Het betreft hier een vraag met open antwoordmogelijkheden. De gegeven antwoorden zijn achteraf onder een van de categorieën uit de tabel gebracht en zijn hieronder in volgorde van frequentie genoemd.

Het grootste knelpunt dat onder de categorie 'leden' valt, is de *geringe aanwas van ledentallen*, gevolgd door knelpunten op het vlak van *behoud van leden en teams, motivatie en betrokkenheid leden, doorstroming van leden naar andere teams* en *doorstroming van leden naar andere teams*.

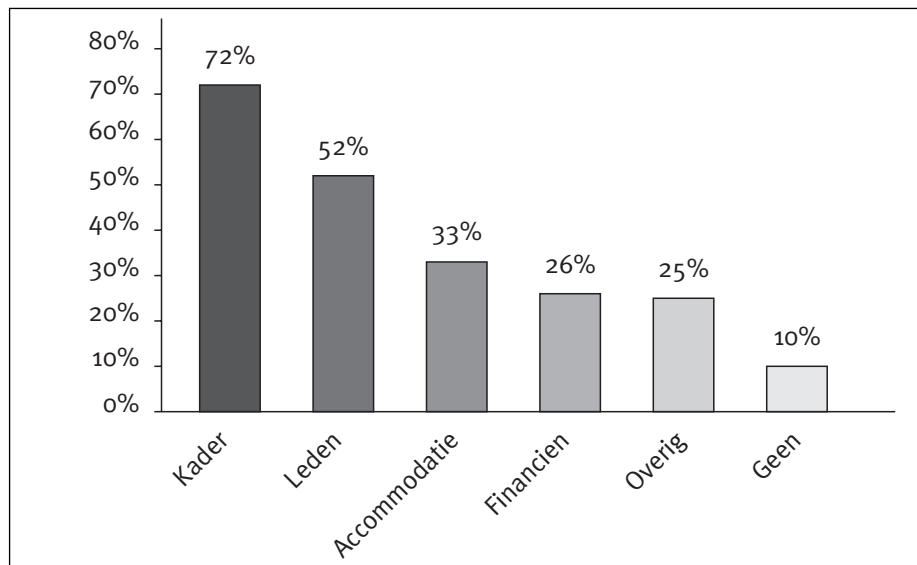
De categorie 'financiën' heeft betrekking op *sponsoring, geen financiën beschikbaar voor zaken als automatisering, clubblad en trainers, hoge huurprijzen, geringe subsidie* en *begroting sluitend houden*.

De categorie 'accommodatie' verwijst naar problemen met betrekking tot *onderhoud en kwaliteit van voorzieningen, ruimtegebrek, zaalcapaciteit en gebruik op bepaalde tijden, uitbreiding bestaande of nieuwbouw accommodatie, het niet hebben van een eigen accommodatie* en *het vinden van een eigen accommodatie*.

De categorie 'kader' spreekt voor zich. Daarbij gaat het in de eerste plaats om *het tekort aan vrijwilligers en kader voor specifieke taken, zoals trainers, jeugdbegeleiders, scheidsrechters en clubbladredactie*. Vervolgens is *het vinden van (geschikte) bestuursleden en vrijwilligers* een groot knelpunt, gevolgd door *problemen rond de organisatie en uitvoering van taken* en *onderlinge communicatie*. In de restcategorie 'overig' zijn uiteenlopende andersoortige knelpunten genoemd zoals *wetgeving op het gebied van veiligheid en milieu-eisen, problemen met beleidsuitvoering, normen en waarden, en contact met gemeente en bond*.

Van alle 162 verenigingen die de vraag hebben beantwoord, heeft bijna 80% de kaderproblematiek als een van de grootste zorgen genoemd. Andere problemen geven gemiddeld genomen veel minder kopzorgen.

Diagram 4.1 Grootste knelpunten

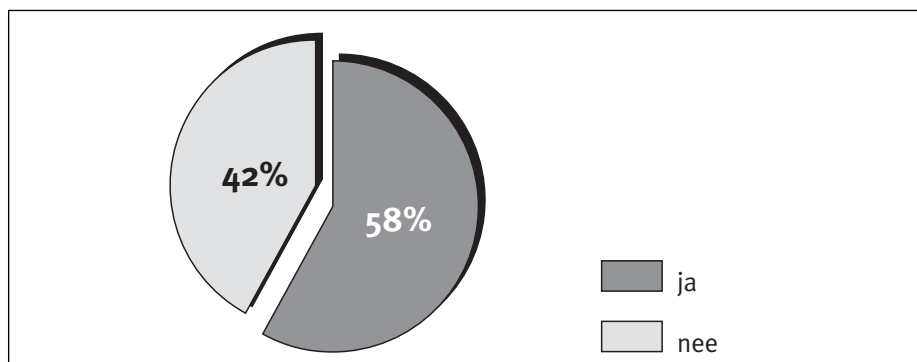
4.3 Beleidsvoering

Beleidsplannen

Om na te gaan in hoeverre op verenigingsniveau beleidsmatig wordt gewerkt, is geïnformeerd naar de aanwezigheid van beleidsplannen.

Bijna drievijfde van de verenigingen beschikt over beleidsplannen.

Diagram 4.2 Heeft de vereniging haar voornemens, doelstellingen op papier gezet m.b.t. het functioneren van de vereniging?

Grote verenigingen hebben vaker, en ook over meer verschillende onderwerpen, beleidsplannen gemaakt dan kleine verenigingen. Ook verenigingen die een eigen sportaccommodatie en/of kantine beheren hebben vaker doelstellingen op papier gezet.

Ook is er een positief verband tussen de mate waarin verenigingen advies en ondersteuning van buitenaf hebben gehad (zie ook hoofdstuk 6) en de mate waarin zij beleidsplannen hebben geformuleerd. Onduidelijk is of dit een oorzakelijk verband is.

Uit de volgende tabel kan worden afgeleid op welke onderwerpen de beleidsaandacht van de verenigingen zoal richt.

Tabel 4.5 Op welke onderwerpen hebben deze voornemens, doelstellingen of plannen betrekking?

	aantal antwoorden	% antwoorden	% verenigingen
Vrijwilligers/verenigingskader	68	13	56
Sporttechnische zaken	64	12	54
Financiën	62	12	52
Jeugd	56	11	47
Ledenwerving en/of ledenbehoud	54	10	45
Communicatie/p.r.	53	10	43
Accommodatie	40	8	34
Activiteitsaanbod	35	7	29
Deskundigheidsbevordering	34	6	29
Competitie	34	6	29
Specifieke doelgroepen	11	2	9
Sportmedische zaken	9	2	8
Andere onderwerpen	9	2	11
Totaal (n=119)	529	100	

Andere onderwerpen die zijn genoemd: normen en waarden, veiligheidsbeleid en algemeen beleid.

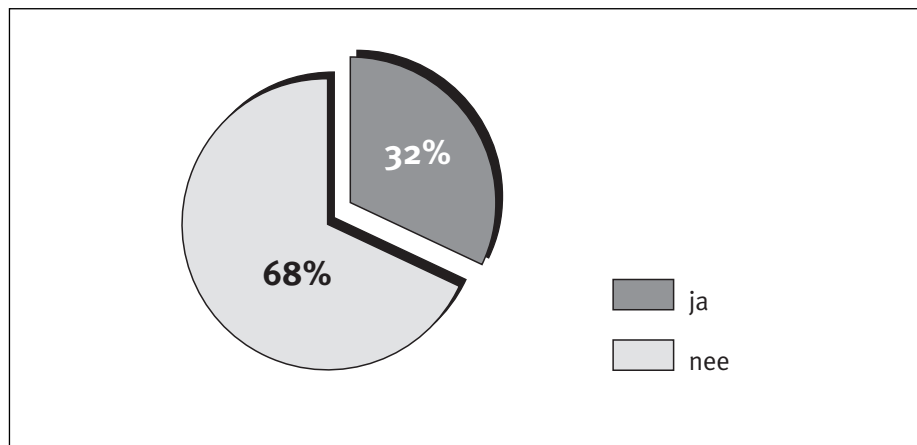
De verenigingen konden op deze vraag meerdere antwoorden geven. Gemiddeld hebben de verenigingen vier onderwerpen genoemd.

De kolom 'aantal antwoorden' geeft aan hoeveel verenigingen die antwoordcategorie hebben aangekruist. De kolom '% antwoorden' geeft weer in hoeveel procent van alle gevallen de verschillende antwoordcategorieën zijn aangekruist. Bijvoorbeeld, van alle antwoorden is 54 keer ledenwerving en/of ledenbehoud genoemd en dat is 10% van het totaal aantal aangekruiste categorieën. De kolom '% verenigingen' geeft aan hoeveel procent van alle verenigingen die beleidsplannen hebben, en deze vraag ook hebben beantwoord, de verschillende antwoordcategorieën hebben gekozen. Daaruit kan bijvoorbeeld worden afgelezen dat 45% van de verenigingen die voornemens, doelstellingen, plannen e.d. op papier hebben gezet (ook) over ledenwerving en/of ledenbehoud hebben geschreven.

Onderzoek

De verenigingen kregen de vraag voorgelegd of ze het afgelopen jaar onderzoek hebben gedaan. Van de verenigingen antwoordde 32% bevestigend. Verenigingen die beleidsvoornemens, -doelstellingen e.d. op papier hebben gezet, hebben vaker onderzoek gedaan of laten doen dan verenigingen die geen beleidsplannen hebben.

Diagram 4.3 Heeft uw vereniging het afgelopen jaar onderzoek gedaan?

In de monitor is onder onderzoek verstaan *het verzamelen van gegevens over allerlei zaken binnen en buiten de vereniging. Gedacht kan worden aan het peilen van wensen, behoeften en meningen van leden, het evalueren van activiteiten, het bewust volgen van ontwikkelingen binnen de vereniging of in de directe omgeving daarvan, het toetsen van haalbaarheid van nieuwe activiteiten, het analyseren van het eigen imago, het bepalen van de concurrentiepositie, enzovoort.*

Er is met name onderzoek gedaan naar wensen, behoeften en meningen van kader en leden. Verenigingen hebben bijvoorbeeld onderzocht met welke activiteiten ze het aanbod moeten uitbreiden, in welke activiteiten interesse is bij de leden en wat de beschikbaarheid is van kader voor diverse functies. Daarnaast zijn er verenigingen die hun beleid hebben geëvalueerd of een haalbaarheidsstudie hebben gedaan naar uitbreiding en nieuwbouw van de accommodatie.

Prioriteiten

Een belangrijk onderwerp van discussie in veel verenigingen is de verdeling van (bestuurlijke) aandacht voor prestatieve en recreatieve sportbeoefening. Van alle verenigingsbesturen geeft 24% duidelijk prioriteit aan recreatieve sportbeoefening. Bijna driekwart wil zich voor beide vormen inzetten.

Tabel 4.6 Welke prioriteiten stelt het bestuur ten aanzien van de sportbeoefening in de vereniging?

	aantal verenigingen	% verenigingen
Het bestuur wil zich vooral inzetten voor recreatieve sportbeoefening	53	24
Het bestuur wil zich zowel voor recreatieve als voor prestatieve sportbeoefening inzetten	161	74
Het bestuur wil zich vooral inzetten voor prestatieve sportbeoefening	5	2
Totaal	219	100

Informatiebronnen

Bij de beleidsvorming maken de verenigingsbesturen gebruik van allerlei informatie afkomstig uit verschillende bronnen.

De bond, zo kan worden afgeleid uit de volgende tabel, is verreweg de belangrijkste leverancier van informatie. Negen van de tien verenigingen raadplegen de bond voor algemene zaken betreffende de verenigingsorganisatie. De gemeente volgt op ruime afstand. Daarna komen de koepelorganisaties.

Tabel 4.7 Welke informatiebronnen raadpleegt het bestuur??

	aantal antwoorden	% antwoorden	% verenigingen
Informatie van de bond	181	27	85
Informatie van de gemeente	124	19	59
Informatie van koepelorganisaties	96	15	46
Informatie van de provinciale sportraad	64	10	30
Informatie van de lokale sportraad of sportservice bureau	46	7	22
Krant	43	7	21
Internetsites (van andere dan genoemde organisaties)	38	6	18
Vakbladen (van andere dan genoemde organisaties)	38	6	18
Algemene tijdschriften	7	1	3
Boeken en handboeken	5	1	2
Anders	20	4	11
Totaal (n=210)	662	100	

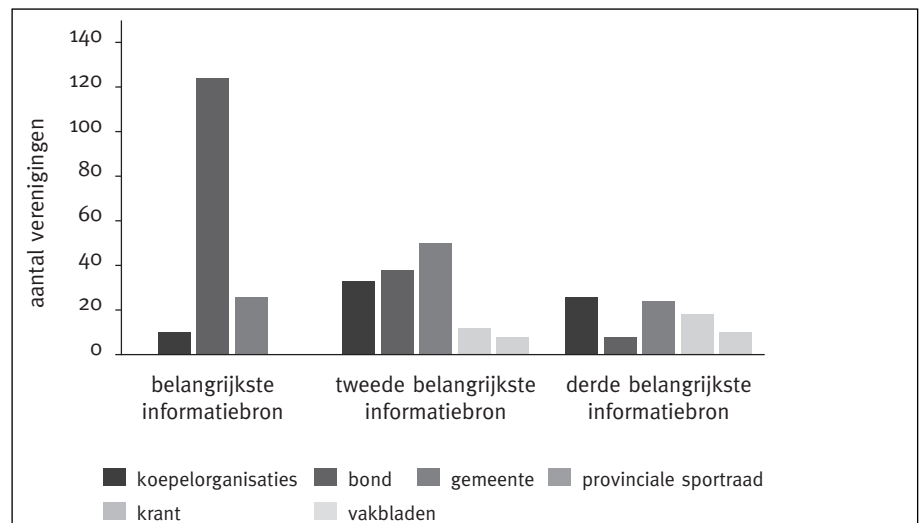
De koepelorganisaties zijn: NOC*NSF, NKS, NCSU en NCS.

De meestgenoemde vakbladen zijn: *Sportfacilities* en *SPORT, Bestuur & Management*. Andere informatiebronnen die worden genoemd zijn: andere verenigingen, eigen leden, notaris, accountant, belastingdienst en bedrijfsverenigingen.

Internet krijgt een steeds groter bereik binnen de sportsector als informatieverspreker. Van de conventionele media worden kranten iets meer geraadpleegd en vakbladen minder. Van handboeken en algemene tijdschriften wordt door de clubs weinig gebruik gemaakt.

De bond wordt niet alleen het vaakst geraadpleegd, maar wordt ook als de belangrijkste bron van informatie aangewezen. Op ruime afstand volgen ook hier de gemeente en de koepelorganisaties.

Diagram 4.4 Welke van de geraadpleegde informatiebronnen zijn voor uw vereniging in het afgelopen jaar (seizoen) de belangrijkste geweest?

Fusies

In de afgelopen jaren is het aantal sportverenigingen in Nederland afgenomen. Een mogelijk belangrijke achtergrond hiervan is fusie. Dit jaar werd aan de verenigingen voor het eerst de vraag gesteld of de vereniging in de afgelopen vijf jaar hiermee te maken heeft gehad of dat een fusie in de nabije toekomst aan de orde is. Driekwart van de verenigingen denkt waarschijnlijk niet te gaan fuseren in de nabije toekomst. Een op de tien verenigingen heeft daadwerkelijk te maken gehad met een fusie of krijgt daar (waarschijnlijk) in de toekomst mee te maken. Van de verenigingen is slechts 4% daadwerkelijk in de afgelopen vijf jaar gefuseerd. Bij de meeste verenigingen (95%) wordt namelijk geen druk uitgeoefend op de vereniging om te gaan fuseren. Bij de verenigingen waar wel druk wordt uitgeoefend om te fuseren, wordt dit meestal gedaan door de gemeente.

Tabel 4.8 Heeft uw vereniging de afgelopen vijf jaar te maken gehad met een fusie of is een fusie in de nabije toekomst aan de orde?

	aantal verenigingen	% verenigingen
Ja, de club is in de afgelopen vijf jaar gefuseerd	8	4
Ja, zeker; er worden concrete plannen gemaakt c.q. er zijn besprekingen	4	2
Ja, waarschijnlijk wel; maar er zijn nog geen concrete plannen	8	4
Misschien	23	12
Waarschijnlijk niet	146	75
Weet niet	6	3
Totaal	195	100

De helft van de verenigingen ziet de toekomst van de vereniging niet zonnig, maar ook niet somber in. Dit zijn voornamelijk de kleine verenigingen. Bijna de helft (45%) ziet de toekomst van de vereniging zonnig-zeer zonnig in. Iets meer dan de helft hiervan zijn grote verenigingen.

Bij deze vraag konden de verenigingen een toelichting geven. De verenigingen die de toekomst zonnig tot zeer zonnig inzien, zijn verenigingen die aangeven dat de vereniging een stabiel ledenaantal heeft of groeit, de leden actief zijn, dat de vereniging financieel en organisatorisch gezond is of net een nieuwe accommodatie heeft betrokken. Verenigingen die de toekomst niet zonnig, maar ook niet somber inzien, geven hierop als toelichting dat dit afhankelijk is van de continuïteit en aanwas van nieuwe leden, vergrijzing van de vereniging en dat het steeds moeilijker wordt om vrijwilligers aan te trekken. De verenigingen die een negatief oordeel over de toekomst van de vereniging hebben, geven daarvoor als redenen dat het ledenaantal daalt, er geen geschikte vrijwilligers en kader kunnen worden gevonden of dat het financieel tegenzit.

5. Kader

5.1 Vrijwilligers

Sportverenigingen drijven op vrijwilligerswerk. De verenigingen in het panel beschikken gemiddeld over 44 vrijwilligers.

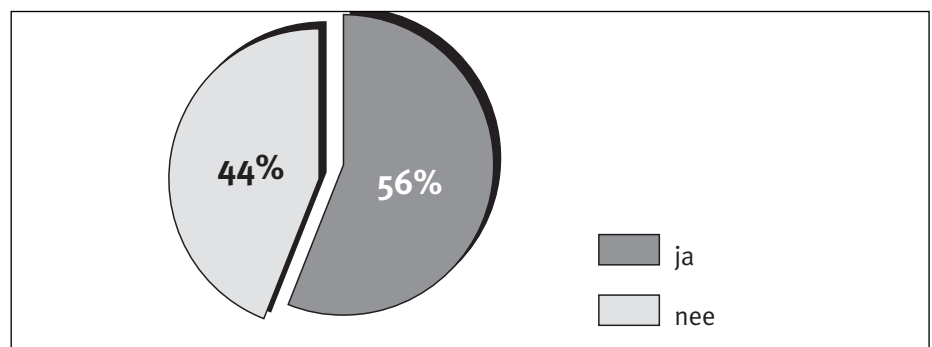
Tabel 5.1 gemiddeld aantal vrijwilligers naar grootte van de vereniging en soort sport

Gemiddeld aantal Vrijwilligers	
Klein (≤ 100)	15
Middel (101-250)	34
Groot (> 250)	80
Individueel	46
Semi-individueel	31
Teamsport	48

In paragraaf 4.2 kwam duidelijk naar voren dat op verenigingsniveau de kaderproblematiek de grootste zorg is. Uit navraag blijkt dat minder dan de helft van alle verenigingen (44%) kampt met een tekort aan vrijwilligers.

Ook verenigingen die aangeven dat ze over voldoende vrijwilligers beschikken, zoeken voor bepaalde functies overigens nog naar vrijwilligers. Iets meer dan een kwart van alle verenigingen zoekt momenteel géén vrijwilligers.

Diagram 5.1 Beschikt de vereniging momenteel over voldoende vrijwilligers?

In de monitor zijn de begrippen vrijwilliger en vrijwilligerswerk als volgt afgebakend. *Vrijwilligers zijn mensen die in beginsel onbetaald en onverplicht een functie in de sport vervullen. Personen die van de vereniging een onkostenvergoeding ontvangen op basis van declaraties óf een belastingvrije vrijwilligersvergoeding (van maximaal €667,00 belastingvrij per jaar) krijgen, worden ook tot de vrijwilligers gerekend. Taken waarvan het min of meer vanzelfsprekend is dat deze door de leden van de club worden verricht (rijden naar uitwedstrijden door ouders van jeugdleden bijvoorbeeld) of taken waaraan de leden zich niet of nauwelijks kunnen onttrekken (verplichte roulerende kantinediensten bijvoorbeeld) worden hier niet als vrijwilligerswerk beschouwd.*

Bij grote verenigingen is er vaker een vrijwilligerstekort dan bij kleinere verenigingen.

Er is geen duidelijke samenhang gevonden tussen verenigingen met een accommodatie en/of een kantine in eigendom en/of beheer, de gemeentegrootte en kaderproblematiek. Evenmin zijn er in dit opzicht significante regionale verschillen.

De grootste behoefte aan vrijwilligers ligt op het sport-technische en bestuurlijke vlak. Maar ook op andere terreinen zou men graag over meer vrijwilligers beschikken.

Tabel 5.2 Voor welke functies, taken en werkzaamheden worden vrijwilligers gezocht?

	aantal	% antwoorden	% verenigingen
Training/begeleiding/lesgeven	90	16	55
Bestuur	87	16	54
Bar/kantine diensten	60	11	37
Organisatie evenementen en nevenactiviteiten	59	11	37
Arbitrage en juring	57	10	35
Organisatie wedstrijden en toernooien	53	10	33
Beheer/onderhoud materiaal	45	8	28
Samenstelling clubblad	42	8	26
Beheer/onderhoud/schoonmaak accommodatie	40	7	25
Sportmedische zorg/-begeleiding	8	1	5
Anders	12	3	9
Totaal (n=161)	553	100	

In de categorie 'anders' worden vrijwilligers gezocht voor fondswervende en sponsoringactiviteiten, promotie, internetontwikkeling en website.

Hoeveel vrijwilligers de verenigingen precies zoeken, is niet bekend. Wel kan worden aangegeven op hoeveel functiegebieden men handen tekort komt. Gemiddeld zoeken de verenigingen naar vrijwilligers voor drie tot vier functies. Grote verenigingen zoeken voor meer functies naar vrijwilligers dan kleine verenigingen. Van alle verenigingen met een accommodatie in eigendom en/of beheer zoekt 33% (ook) naar vrijwilligers voor het beheer/onderhoud/schoonmaak van die accommodatie. Van alle verenigingen met een eigen kantine zoekt maar liefst 55% naar vrijwilligers voor bar/kantine diensten.

Tabel 5.3 Voor hoeveel functies worden vrijwilligers gezocht?

	aantal	%
0 functies	63	29
1-2 functies	54	24
3-4 functies	62	28
5-6 functies	33	15
≥ 7 functies	9	4
Totaal	221	100

Een fractie van alle clubs heeft in het afgelopen jaar ervaren dat het makkelijker is geworden om vrijwilligers te werven. Een derde van alle clubs heeft ondervonden dat het moeilijker is geworden.

Grote verenigingen zeggen meer moeite te hebben met de werving van vrijwilligers dan kleinere verenigingen. Ook verenigingen die zowel over een eigen sportaccommodatie beschikken als over een kantine zeggen meer moeite te hebben met werving dan de overige verenigingen.

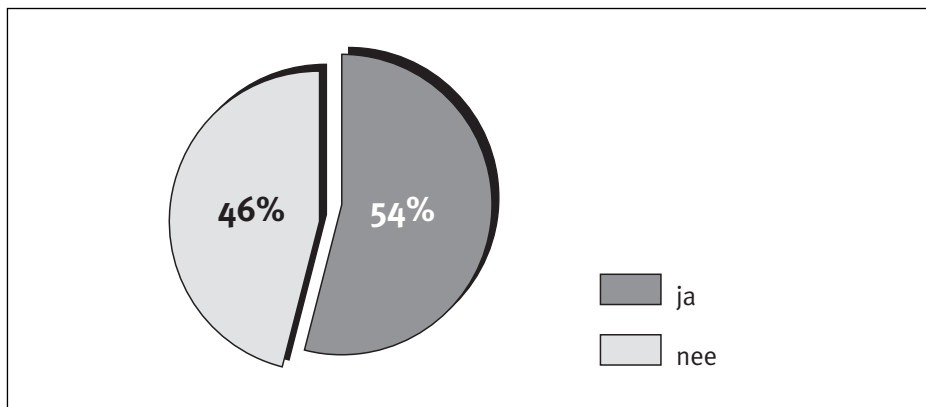
Verenigingen die hebben aangegeven dat het moeilijker is geworden om vrijwilligers te werven, zoeken ook voor meer verschillende functies naar vrijwilligers.

Tabel 5.4 Hoe makkelijk of hoe moeilijk was de werving van vrijwilligers het afgelopen jaar in vergelijking met het daaraan voorafgaande jaar (seizoen)?

	Aantal	%
Makkelijker	23	11
Gelijk gebleven	113	55
Moeilijker	71	34
Totaal	207	100

Zoals aan het begin van het hoofdstuk vermeld, zijn er gemiddeld genomen 44 vrijwilligers actief in een vereniging. Driekwart van deze vrijwilligers vervult terugkerende taken en vaste functies. Een kwart kan worden gekwalificeerd als zogenaamde 'oproepvrijwilliger'. Iets meer dan de helft van alle verenigingen maakt gebruik van oproepvrijwilligers.

Diagram 5.2 Maakt uw club gebruik van 'oproepvrijwilligers'?

Het onderscheid tussen gewone en oproepvrijwilligers is in de monitor als volgt verduidelijkt. *In een sportvereniging kunnen verschillende soorten vrijwilligers actief zijn. Zo zijn er vrijwilligers die zich inzetten voor steeds terugkerende taken en vaste functies (commissieleden, bestuursleden, trainers, kantine medewerkers, enz.). Maar er zijn ook vrijwilligers die meer incidenteel voor de club actief zijn en die zich gedurende een korte periode inzetten voor een afgebakende taak. Deze zogenaamde 'oproepvrijwilligers' houden zich bijvoorbeeld bezig met de organisatie van het jaarlijkse clubfeest of de jaarlijkse opknapbeurt van het sportcomplex.*

Er bestaat geen samenhang tussen de vrijwilligersbehoefte van verenigingen en de inzet van oproepvrijwilligers in het totale vrijwilligersbestand. Verenigingen die over voldoende vrijwilligers beschikken, maken net zo vaak gebruik van oproepvrijwilligers als verenigingen die niet voldoende vrijwilligers ter beschikking hebben.

5.2 Vergoedingen en salarissen

Door een aantal verenigingen worden ook vergoedingen en/of salarissen verstrekt aan medewerkers. Iets minder dan de helft van de verenigingen draait volledig op vrijwilligers die geen enkele vergoeding ontvangen. In totaal komt iets meer dan 50% van alle verenigingen op de een of andere wijze medewerkers financieel tegemoet. De grotere verenigingen werken vaker met vergoedingen dan de kleinere clubs.

Het gaat hierbij vooral om belastingvrije vrijwilligersvergoedingen (44%), salarissen (26%) en in mindere mate (20%) ook om vergoedingen van werkelijk gemaakte kosten (voor bijvoorbeeld kleding, schoeisel en gereden kilometers). In een beperkt aantal verenigingen worden ook gesubsidieerde arbeidskrachten ingezet (9%).

In de monitor zijn deze varianten als volgt toegelicht: *Een belastingvrije vrijwilligersvergoeding is een vergoeding van maximaal €667,00 per jaar of €19,00 per week waarover geen sociale premies en belasting hoeven worden betaald en waarvoor ook geen bonnen hoeven worden ingeleverd. Over salaris worden ook loonbelasting en sociale premies afgedragen. Vergoeding van de werkelijk gemaakte onkosten wil zeggen dat de onkosten aantoonbaar zijn en dat de ver-*

goeding (eventueel via het zogenaamde IB-47 formulier) wordt doorgegeven aan de belastingdienst. De vergoeding van postzegels, kopieën e.d. valt hier niet onder.

Tabel 5.5 Hoeveel personen bij uw vereniging hebben voor hun activiteiten een bepaalde financiële vergoeding gekregen het afgelopen jaar (seizoen)?

	aantal verenigingen	gemiddeld aantal personen
Belastingvrije vrijwilligersvergoeding	84	6,3
Salaris	83	1,7
Vergoeding van werkelijk gemaakte kosten	81	1,5

Het aantal medewerkers dat voor een vergoeding of salaris in aanmerking komt, verschilt sterk. Zo varieert bijvoorbeeld het aantal vrijwilligers met een belastingvrije vergoeding binnen een vereniging van één tot 35 personen.

Van alle verenigingen maakt 6% gebruik van al deze drie mogelijkheden om vergoedingen uit te keren. Bij 15% van de verenigingen worden twee regelingen gehanteerd en 19% van de verenigingen kent maar één soort vergoeding.

Er is een significant verband gevonden tussen het verstrekken van vergoedingen en het beschikken over voldoende vrijwilligers. Verenigingen die vergoedingen geven beschikken vaak over onvoldoende vrijwilligers.

Van de verenigingen die gebruik maken van gesubsidieerde arbeidskrachten, hebben 13 verenigingen één gesubsidieerde kracht in dienst, en 4 verenigingen hebben er twee.

Bij alle soorten vergoedingen worden de sporttechnische taken het vaakst vergoed. Daarnaast geven verenigingen belastingvrije vrijwilligersvergoedingen en salarissen voor onderhoudstaken, schoonmaak en toezicht. Bij de vergoeding voor gemaakte onkosten zijn dat bestuurlijke taken, management- en organisatorische taken.

Tabel 5.6 Taken waarvoor de vergoeding is gegeven

	Belastingvrije vrijwilligersvergoeding % verenigingen (n=98)	Salaris % verenigingen (n=58)	Vergoeding gemaakte onkosten % verenigingen (n=45)
Bestuurlijk, management, organisatorische taken	11	5	36
Sporttechnische taken	72	86	78
Administratieve taken	3	5	11
Onderhoud, schoonmaak, toezicht	32	26	20
Kantine	13	7	7

5.3 Trainers

In bijna tachtig procent van de verenigingen waren in het afgelopen jaar (seizoen) trainers actief. Vooral kleine verenigingen beschikken minder vaak over trainers.

De verenigingen waar het afgelopen jaar trainers actief waren, beschikken gemiddeld over bijna tien trainers per vereniging. In totaal waren er bij 169 verenigingen 1640 trainers actief. Hoe groter de vereniging des te meer trainers er zijn. Eén grote zwemvereniging heeft in totaal 115 trainers aan het bad staan.

Van alle verenigingen geeft 63% aan dat zij over voldoende trainers beschikt. Er zijn geen significante verschillen tussen verenigingen ten aanzien van grootte of soort sport.

De belangrijkste groepen sporters waar verenigingen trainers voor zoeken zijn kinderen (t/m 12 jaar), recreanten, prestatiesporters en jeugd (13 t/m 18 jaar). Ook enkele verenigingen die aangeven dat zij over voldoende trainers beschikken, zijn voor bepaalde groepen sporters toch nog op zoek naar trainers.

Tabel 5.7 Voor welke groep(en) sporters worden trainers gezocht?

	aantal antwoorden	% antwoorden	% verenigingen
Kinderen (t/m 12 jaar)	55	24	54
Recreanten	50	22	49
Prestatiesporters	48	21	47
Jeugd (13 t/m 18 jaar)	48	21	47
Topsporters	9	4	9
55-plussers	5	2	5
Anders	14	6	14
Totaal (n=109)	229	100	

Daarnaast zijn er nog andere groepen waarvoor verenigingen trainers zoeken. Dit zijn gehandicapte leden, nieuwe leden, de afdeling gymnastiek en turnen en trainers voor scholen. Een aantal verenigingen geeft aan altijd wel nieuwe trainers te kunnen gebruiken voor alle leden.

5.4 Professionalisering

Om de behoefte aan en houding tegenover verschillende vormen van professionalisering te onderzoeken is aan de contactpersonen van de verenigingen gevraagd op welke terreinen zij het meest gebaat zouden zijn bij de inzet van een professionele kracht. De letterlijke vraag: *Stel dat u over voldoende middelen beschikt om een professionele kracht in te schakelen ten behoeve van de vereniging. Dat kan een verenigingsmanager zijn die binnen de vereniging actief is, een verenigingsondersteuner die vanuit een andere organisatie tijdelijk diensten aan de vereniging verleent om specifieke vragen te helpen oplossen, maar er kan ook sprake*

zijn van het uitbesteden van bepaalde taken aan een organisatie buiten de vereniging. Op welke van de onderstaande taakgebieden zou uw vereniging momenteel professionele ondersteuning goed kunnen gebruiken? En op welke manier zou die ondersteuning moeten plaatsvinden?

Tabel 5.8 Op welke van de onderstaande taakgebieden zou uw vereniging momenteel (professionele) ondersteuning goed kunnen gebruiken?

	aantal antwoorden	% antwoorden	% verenigingen
Werving sponsors/adverteerders	62	14	53
Ledenwerving	43	10	37
Werving/selectie vrijwilligers	40	9	34
Begeleiding/ondersteuning vrijwilligers	39	9	33
Opstellen beleidsplannen	36	8	31
Organiseren van financiële acties	26	6	22
Beheer en organisatie kantine	23	5	20
Contacten met pers/pr	22	5	19
Beheer en onderhoud accommodatie	21	5	18
Sporttechnische cursussen	20	5	17
Contacten met gemeente	19	4	16
Organiseren van wedstrijden/toernooien	19	4	16
Financiële administratie	19	4	16
Juridische zaken	18	4	15
Ledenadministratie	16	4	14
Opstellen begrotingen/jaarrekeningen	11	2	9
Anders	15	3	13
Totaal (n=117)	449	100	

Bijna 60% van alle verenigingen heeft behoefte aan professionele ondersteuning. Daarbij is geen samenhang gevonden met het soort sport. Er is wel een samenhang met de grootte van de verenigingen. Grote verenigingen hebben meer behoefte aan professionele ondersteuning dan kleine en middelgrote verenigingen. Er is ook samenhang met het aantal organisaties/instanties waar de vereniging gebruik van heeft gemaakt voor advies/ondersteuning (zie hoofdstuk 6). Naarmate verenigingen op meer terreinen behoefte hebben aan professionele ondersteuning, hebben zij in het afgelopen jaar gebruik gemaakt van de diensten van meer (verschillende) organisaties. Ook bestaat er een samenhang met de vrijwilligersproblematiek. Verenigingen die behoefte hebben aan professionele ondersteuning, beschikken minder vaak over voldoende vrijwilligers. Verenigingen die aangeven dat het moeilijker is geworden om vrijwilligers te werven, hebben vaker behoefte aan professionele ondersteuning.

Het aantal gebieden waarop verenigingen ondersteuning kunnen gebruiken varieert sterk. Als verenigingen aangeven dat zij behoefte hebben aan professionele ondersteuning, betreft dat gemiddeld twee verschillende taakgebieden. De verenigingen die geen behoefte hebben aan ondersteuning zijn ook de verenigingen die hebben aangegeven dat ze geen knelpunten hebben. Drie verenigingen die aangeven dat ze geen knelpunten hebben, hebben toch behoefte aan ondersteuning.

De verenigingen vinden over het algemeen dat de ondersteuning plaats moet vinden door een verenigingsondersteuner. Op vrijwel alle taakgebieden scoort de verenigingsondersteuner hoger dan de andere ondersteuningsvormen.

Tabel 5.9 Op welke manier moet de ondersteuning plaatsvinden?

	Verenigings- manager aantal	Verenigings- ondersteuning aantal	Uitbesteden aantal
Werving sponsors/adverteerders	25	26	7
Werving/selectie vrijwilligers	13	22	3
Ledenwerving	11	23	3
Opstellen beleidsplannen	10	23	3
Begeleiding/ondersteuning vrijwilligers	21	13	4
Sporttechnische cursussen	5	7	8
Beheer en onderhoud accommodatie	7	6	6
Contacten met gemeente	5	6	5
Organiseren van financiële acties	10	12	3
Contacten met de pers /p.r.	5	9	2
Organiseren van wedstrijden/toernooien	8	8	6
Beheer en organisatie kantine	7	9	4
Juridische zaken	3	6	9
Ledenadministratie	3	5	8
Financiële administratie	6	8	7
Opstellen begrotingen/jaarrekeningen	5	4	4

Bij het opstellen van beleidsplannen, werving en selectie van vrijwilligers, en bij ledenwerving prefereren de verenigingen duidelijk de inzet van verenigingsondersteuning boven die van een verenigingsmanager. De verenigingen verkiezen bij het begeleiden en ondersteunen van vrijwilligers een verenigingsmanager boven een verenigingsondersteuner. Bij de overige taakgebieden is geen eenduidig beeld over de wijze waarop de ondersteuning zou moeten plaatsvinden. De verenigingen willen weinig uitbesteden aan een organisatie buiten de vereniging. Alleen op het vlak van sporttechnische cursussen, juridische zaken en ledenadministratie is uitbesteding relatief iets vaker aan de orde.

6. Externe contacten, adviezen en ondersteuning

6.1 Dienstverlening

Verenigingen onderhouden relaties met tal van andere organisaties en instanties. Voor advies en ondersteuning kunnen verenigingen bij diverse organisaties en instanties terecht. Van de verenigingen heeft 84% in het afgelopen jaar gebruik gemaakt van een of meer vormen van advies en ondersteuning. Het aantal verschillende instanties waarvan gebruik wordt gemaakt, varieert van één tot vijf per vereniging. Het meest blijken de verenigingen voor advies en ondersteuning aan te kloppen bij de bond en de gemeente. Gelet op de eerder gepresenteerde bevindingen met betrekking tot de informatiebronnen die door de verenigingen worden geraadpleegd, is dat weinig verrassend. Opmerkelijker is het misschien dat privé-personen ook hoog scoren.

Tabel 6.1 Heeft uw vereniging het afgelopen jaar (seizoen) gebruik gemaakt van externe adviezen/ondersteuning door onderstaande organisaties/instanties?

	aantal antwoorden	% antwoorden	% verenigingen
Sportbond	79	32	62
Gemeente	51	21	40
Privé-persoon	36	15	28
Provinciale sportraad	29	12	23
Sportkoepels	21	8	17
Lokale sportraad/sportservice	21	8	17
Overige organisaties	6	2	5
Adviesbureaus	4	2	3
Sportmedisch adviescentrum	2	1	2
Lokaal sportloket	2	1	2
Totaal (n=127)	249	100	

De verenigingen blijken bovendien het meest tevreden over de dienstverlening door privé-personen. Over de bond is men minder tevreden en ook over de adviezen en ondersteuning van de gemeente is men niet altijd te spreken. Het aantal beoordelingen van overige organisaties, sportmedisch adviescentra, adviesbureaus, en lokale sportloketten is te gering om meer algemene conclusies aan te verbinden.

Tabel 6.2 Was u tevreden over de dienstverlening?

	positief %	neutraal %	negatief %	aantal verenigingen
Sportbond	71	28	1	75
Gemeente	54	34	12	50
Privé-persoon	94	6	0	32
Sportkoepels	32	64	5	22
Provinciale sportraad	72	28	0	29
Lokale sportraad/sportservice	52	38	10	21
Overige organisaties	63	38	0	8
Sportmedische adviescentra	50	50	0	4
Adviesbureaus	33	67	0	6
Lokaal sportloket	100	0	0	2

Verenigingsondersteuning

In totaal hebben 29 verenigingen (14%) in het afgelopen jaar gebruik gemaakt van verenigingsondersteuning. De toelichting in de vragenlijst luidde: *er is sprake van verenigingsondersteuning als een functionaris (bijv. van de bond, gemeente, koepel of provinciale sportraad) de vereniging een of meer keren bezoekt om knelpunten te helpen oplossen.*

De verenigingen die het afgelopen jaar gebruik hebben gemaakt van verenigingsondersteuning hebben bij de vraag over verschillende vormen van professionalisering (zie paragraaf 5.4) een voorkeur uitgesproken voor deze variant van professionalisering.

Samenwerking

Verenigingen werken ook samen met andere organisaties. Van alle verenigingen heeft 78% het afgelopen jaar (seizoen) samengewerkt met één of meer organisaties. De gemeente is de belangrijkste samenwerkingspartner, gevolgd door de sportbond en andere vereniging.

Tabel 6.3 Met welk van de onderstaande organisaties/instanties heeft uw vereniging het afgelopen jaar (seizoen) samengewerkt?

	aantal antwoorden	% antwoorden	% verenigingen
Gemeente	99	26	58
Sportbond	79	21	46
Andere vereniging	70	18	41
School	46	12	27
Lokale sportservice/sportraad	27	7	16
Provinciale sportraad	17	4	10
Commerciële dienstverlener	12	3	7
(Sport)fysiotherapeut	9	2	5
Buurthuis	6	2	4
GGD	3	1	2
Sportmedisch adviescentrum	2	1	1
Lokaal sportloket	1	0	1
Andere instantie	14	4	8
Totaal (n=172)	385	100	

Bij andere instanties worden onder andere een aantal stichtingen, kinderopvang, Natuurmonumenten en een bank genoemd.

Sportstimulering

Van de verenigingen is 28% betrokken bij sportstimuleringsprojecten van de gemeente.

Tabel 6.4 Is de vereniging dit jaar betrokken bij sportstimuleringsprojecten van de gemeente?

	aantal	%
Ja	62	28
Nee	156	72
Totaal	218	100

Met name verenigingen in het noorden en oosten van het land zijn betrokken bij sportstimulering, maar er is geen sprake van een significant verschil met de overige regio's. Verenigingen in grotere gemeenten zijn wel significant vaker betrokken bij dergelijke projecten.

Er lijkt een samenhang te bestaan met de gemeentelijke beleidsinspanningen in het kader van de Breedtesportimpuls. In de eerste jaren van deze rijkssubsidieregeling konden uitsluitend de grotere gemeenten hierop een beroep doen. Het is

hierdoor nog niet helemaal duidelijk of de grotere betrokkenheid van de verenigingen bij lokale sportstimuleringsactiviteiten (mede) kan worden toegeschreven aan de invloed van de Breedtesportimpuls, dan wel dat er vooral een samenhang bestaat met het inwonertal van de gemeente. Feit is echter dat verenigingen in gemeenten waar in 1999, 2000, 2001 en 2002 breedtesport-subsidies zijn toegekend, vaker betrokken zijn bij lokale sportstimuleringsprojecten.

In de dertig gemeenten die de beschikking hebben gekregen over BSI-middelen waren 44 van de 114 (39%) verenigingen betrokken bij lokale sportstimuleringsactiviteiten. Bij de overige 31 gemeenten in het panel waren dat 18 van 163 verenigingen (11%).

6.2 Accommodaties

Onder het kopje externe adviezen en ondersteuning is dit jaar voor het eerst een aantal vragen gesteld over sportaccommodaties. Veel verenigingen hebben met de gemeente of een gemeentelijke instelling te maken als eigenaar/verhuurder/beheerder van de sportaccommodatie(s). Bij 46% van de verenigingen is dit het geval. Bij één vereniging is de gemeente eigenaar en beheert de vereniging de accommodatie. Meer dan de helft van de verenigingen (53%) heeft niet te maken met de gemeente als eigenaar/beheerder van de accommodatie.

Bij 64% van de verenigingen die hebben aangegeven de accommodatie in eigen beheer te hebben (zie tabel 2.14), is de gemeente eigenaar van de accommodatie.

Tabel 6.5 Veel verenigingen hebben met de gemeente of een gemeentelijke instelling te maken als eigenaar/verhuurder/beheerder van de sportaccommodatie(s). Is dat bij uw vereniging ook het geval?

	aantal	%
Ja, de gemeente is eigenaar/ verhuurder/beheerder	91	46
Ja, de gemeente is eigenaar/verhuurder, de vereniging heeft de accommodatie in beheer	1	1
Nee	105	53
Totaal	197	100

Bijna tweederde van de verenigingen karakteriseert de relatie met de gemeente met betrekking tot sportaccommodatie(s) waarvan de vereniging gebruik maakt als redelijk tot goed. Bij bijna éénvijfde is de relatie matig tot slecht. De overige verenigingen denken hierover neutraal.

De verenigingen zijn over het algemeen tevreden over de accommodatie waarvan ze gebruik maken. De meeste aspecten met betrekking tot de accommodatie worden positief beoordeeld. De verenigingen zijn onder andere positief over de kantine, locatie in de gemeente en bereikbaarheid. Van de verenigingen is 44% respectievelijk 40% zelfs zeer positief over het beschikbaar aantal uren en beschikbare tijdstippen. Verenigingen oordelen minder positief over de kwaliteit en staat van onderhoud, tarieven en over de schoonmaak en hygiëne.

Tabel 6.6 Kunt u aangeven hoe uw vereniging een aantal aspecten met betrekking tot de sportaccommodatie beoordeelt?

	+ / ++ %	+ / - %	- / -- %	n.v.t. %	Totaal aantal verenigingen
Beschikbaar aantal uren	81	11	7	2	120
Beschikbare tijdstippen	77	8	13	2	118
Tarieven	40	36	20	4	119
Afstemming op sportspecifieke wensen	51	27	12	10	116
Kwaliteit en staat van onderhoud	42	31	25	3	120
Schoonmaak en hygiëne	42	28	18	12	119
Beheer en organisatie	51	28	12	9	117
Kantine	48	14	4	35	113
Locatie in de gemeente	80	12	6	3	118
Omgeving (verlichting, veiligheid)	55	31	13	1	118
Beschikbare ruimte (aantal velden, zaalopp.)	67	20	11	3	118
Bereikbaarheid met de fiets	88	8	3	2	116
Bereikbaarheid met de auto	87	8	5	1	114
Bereikbaarheid met openbaar vervoer	42	29	27	3	117

+ / ++ positief/zeer positief, + / - neutraal, - / -- negatief/zeer negatief

Alleen bij schoonmaak en hygiëne, en beheer en organisatie is er een significant verschil in beoordeling en het wel of niet in eigendom/verhuur/beheer zijn van de accommodatie bij de gemeente. De verenigingen die gebruik maken van een sportaccommodatie die niet bij de gemeente of gemeentelijke instelling in eigendom/verhuur/beheer is, oordelen positiever over schoonmaak en hygiëne dan verenigingen die gebruik maken van een sportaccommodatie waar de gemeente wel eigenaar/verhuurder/beheerder is. Hetzelfde geldt voor beheer en organisatie.

De overgrote meerderheid van de verenigingen (86%) heeft in de afgelopen vijf jaar niet te maken gehad met privatisering van eigendom, beheer of onderhoud van voorzieningen. In de monitor wordt met privatisering bedoeld *de overheveling van taken en verantwoordelijkheden van overheden naar particuliere organisaties*.

Bij de verenigingen die daar wel mee te maken hebben gehad (14%), ging het om taken als *eigendom, beheer en onderhoud van de accommodatie, kantine, kleedkamers of velden* die van de gemeente of vereniging naar een particuliere organisatie zijn gegaan.

Ook andersom zijn bij weinig verenigingen (3%) in het afgelopen jaar taken en/of verantwoordelijkheden ten aanzien van eigendom, beheer of onderhoud van de vereniging naar de gemeente gegaan. In deze gevallen ging het om taken als *beheer en afsluiten van de zaal en onderhoud van de velden* dat door de gemeente is overgenomen.

7. Financiën

7.1 Eigen bijdragen sporters

Contributies

Hoewel lang niet alle verenigingen de contributiebijdragen op dezelfde wijze differentiëren, kunnen de volgende (op hele euro's afgeronde) bedragen worden beschouwd als de gemiddelde verenigingscontributies voor een heel jaar.

- Jeugdleden (< 12 jaar) €66,-
- Jeugdleden (12 -18 jaar) €81,-
- Seniorleden (19 - 55 jaar) €110,-

Veel verenigingen hebben in hun contributieregeling nog verdere verfijningen aangebracht. Het is bij voetbalclubs bijvoorbeeld niet ongebruikelijk om voor kinderen en jongeren in de leeftijdscategorieën A, B, C, D, E en F net zoveel verschillende tarieven te hanteren. Sporters boven de 18 jaar betalen bij de meeste verenigingen wel hetzelfde. Slechts 18% van de verenigingen maakt een onderscheid voor senioren ouder dan 55 jaar en senioren van 19 tot 55 jaar. De gemiddelde contributie voor de categorie ouder dan 55 jaar bedraagt bij deze verenigingen €67,- terwijl die voor senioren van 19 tot 55 jaar bij dezelfde verenigingen op €118,- uitkomt.

Er bestaat een flinke spreiding in de hoogte van de contributies, met name onder de senioren. De hoogst genoemde contributies voor jeugdleden bedragen €270,- (tot 12 jaar) respectievelijk €400,- (12 tot en met 18 jaar). In de senioren categorie bedraagt de maximale contributie zelfs €800,-.

De hoogste contributies worden geheven bij golf, maar ook in een paardensportvereniging en judoclub worden relatief hoge contributies in rekening gebracht. In het westen van het land liggen de contributies voor jeugdleden hoger dan in de andere regio's. In het westen betalen jeugdleden gemiddeld zo'n €18,- meer contributie dan elders.

Bijkomende kosten

Bij meer dan de helft van de verenigingen (60%) komen er voor de individuele leden van verenigingen boven op de contributie nog andere kosten.

Of en hoeveel aan extra kosten in rekening wordt gebracht, is vooral afhankelijk van de tak van sport en de individuele voorkeuren van de betrokken sporters. Bij (semi-)individuele sporten worden vaker extra kosten in rekening gebracht dan bij de andere type sporten.

Zowel bij verenigingen die een hoge contributie vragen als bij verenigingen die een lage contributie rekenen kunnen er aanvullende kosten zijn. Er bestaat wel een samenhang tussen de contributie van de leden ouder dan 12 jaar en het totaal

aan kosten dat boven op de contributie moet worden betaald. Naarmate men meer contributie afdraagt, betaalt men ook meer extra kosten. Uit de volgende tabel kan worden afgelezen dat vooral entreekosten bovenop de contributie worden gelegd. Bij 39% van alle verenigingen die bijkomende kosten in rekening brengen, gaat het om entreekosten.

Tabel 7.1 Welke andere kosten betalen de leden aan de vereniging boven op de contributie per jaar?

	aantal antwoorden	% antwoorden	% verenigingen
Entreekosten	48	23	39
Competitiebijdragen	37	18	30
Bondscontributies	31	15	25
Wedstrijdlicenties	31	15	25
Lesgelden	21	10	17
Andere kosten	40	19	32
Totaal (n=125)	208	100	

Het gaat bij deze extra kosten om *kosten die niet via de contributiebijdrage worden verrekend*. De *aanschaf van sportkleding en -materialen e.d.* is hier buiten beschouwing gebleven.

Voor zover door verenigingen extra kosten in rekening worden gebracht, bedragen deze op jaarbasis minimaal €1,- en maximaal €750,-, terwijl het gemiddelde €59,- bedraagt. Gespecificeerd naar de verschillende categorieën belopen de gemiddelde extra kosten:

- Entreekosten € 53,-
- Wedstrijdlicenties € 38,-
- Bondscontributies € 16,-
- Competitiebijdragen € 30,-
- Lesgelden € 62,-
- Andere kosten € 22,-

Kortingen

Meer dan de helft van de verenigingen (53%) kent één of andere kortingsregel op de contributie.

**Tabel 7.2 Krijgen bepaalde categorieën leden ook kortingen op de contributie?
Hoeveel bedraagt de reductie per jaar?**

	aantal antwoorden	% antwoorden	% verenigingen
Vrijwilligers/kaderleden	32	16	28
Minder draagkrachtigen	11	6	10
Meer lidmaatschappen per gezin	57	29	50
Studenten	17	9	15
Sporters in selectie	4	2	4
Ereleden	58	29	51
Andere categorieën	22	11	20
Totaal (n=113)	198	100	

Onder de noemer anders zijn de volgende leden genoemd: *seniorleden, asielzoekers, leden die tevens lid zijn van een andere vereniging, leden die in het bezit zijn van een kortingspas van de gemeente en niet-actieve leden.*

Ereleden betalen in de meeste gevallen geen contributie. Voor de andere categorieën bedraagt de gemiddelde korting (afgerond naar hele euro's):

- Vrijwilligers/kaderleden € 78,-
- Minder draagkrachtigen € 37,-
- Meer lidmaatschappen per gezin € 43,-
- Studenten € 61,-
- Sporters in selectie € 176,-
- Andere categorieën € 48,-

7.2 Financiële positie

Algemene beoordeling

Het gros van de verenigingen beschouwt de eigen financiële positie als 'redelijk' of zelfs 'gezond'. Een kleine minderheid van alle clubs beschrijft de situatie als 'minder gezond' of 'zorgwekkend'. Daarbij is geen samenhang gevonden met de gemeentegrootte, de regio, het al dan niet beschikken over een eigen accommodatie of kantine of de soort sport die wordt beoefend.

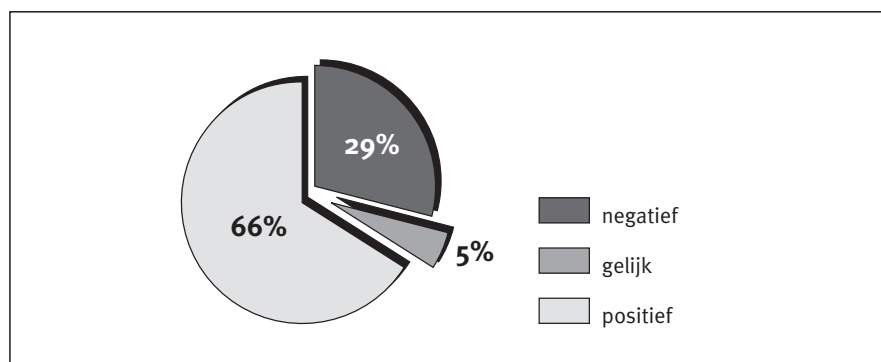
Tabel 7.3 Hoe beschrijft u de financiële positie van de vereniging?

	aantal verenigingen	% verenigingen
Zorgwekkend	4	2
Minder gezond	13	6
Redelijk	64	30
Gezond	117	54
Zeer gezond	17	8
Totaal	215	100

Inkomsten en uitgaven

Objectief gezien is de financiële situatie voor veel verenigingen wellicht toch minder gunstig dan uit deze door hen zelf gegeven kwalificaties kan worden afgeleid. Een minder rooskleurig beeld rijst op uit de resultatenrekeningen, die door 84% van de clubs uit het panel beschikbaar zijn gesteld. Daaruit blijkt namelijk dat bijna 30% van alle clubs een negatief saldo heeft op de resultatenrekening. Ook omschrijven vijftien van de 52 verenigingen (29%) die het afgelopen jaar met een verlies hebben afgesloten de eigen financiële situatie toch als 'redelijk'. Van alle verenigingen heeft 47% een positief saldo en naar eigen mening een gezonde financiële positie. De verenigingen met een negatief saldo op de laatste resultatenrekening hebben gemiddeld een verlies van circa €5.212,- moeten incasseren.

Diagram 7.1 Hoe is het saldo van inkomsten – uitgaven

Afgaande op de saldi van de verlies- en winstrekeningen bestaat er een samenhang tussen de ervaren financiële positie van een vereniging en het saldo op resultatenrekening. Van de verenigingen die aangeven gezond te zijn, heeft 73% een positief saldo op de resultatenrekening. Er bestaat geen samenhang tussen het saldo en de omvang van het leden- en donateursbestand, het soort sport, of het al dan niet beschikken over eigen accommodatie of kantine. Evenmin kan een relatie worden aangetoond met de omvang van de gemeente of de regio waarin de vereniging is gevestigd.

De gemiddelde inkomsten en uitgaven van verenigingen in verschillende categorieën worden in onderstaande tabel weergegeven.

Tabel 7.4 Gemiddelde inkomsten en uitgaven naar grootte van vereniging en beschikking over eigen accommodatie

	zonder accommodatie		met accommodatie	
	inkomsten	uitgaven	inkomsten	uitgaven
Kleine verenigingen	5.794	5.753	13.002	8.737
Middelgrote verenigingen	18.411	18.895	33.942	34.813
Grote verenigingen	55.535	51.829	137.817	137.299

Op de volgende pagina's worden meer specifieke gegevens gepresenteerd over de inkomsten en uitgaven van verenigingen in de verschillende categorieën. In de tabellen 7.5 en 7.6 worden de gemiddelde resultatenrekeningen van middelgrote verenigingen met en zonder eigen accommodatie en/of kantine gegeven. In de diagrammen 7.2 tot en met 7.9 worden de procentuele verdelingen van inkomsten en uitgaven van grote en kleine verenigingen met en zonder eigen accommodatie gepresenteerd. Om de gemiddelden te kunnen berekenen uit de cijfers van een behoorlijk aantal clubs zijn hier de verenigingen die 'min of meer' een eigen accommodatie hebben, gevoegd bij de verenigingen die een accommodatie in eigendom en/of beheer hebben.

Bij de interpretatie van deze cijfers is een waarschuwing op zijn plaats. De gemiddelde bedragen mogen niet worden verabsoluteerd, in die zin dat er niet van kan worden uitgegaan dat de scores van alle verenigingen ook rond de gemiddelde waarden liggen. Daarvoor verschillen de verenigingen onderling te sterk, stellen niet steeds dezelfde verenigingen hun gegevens ter beschikkingen en variëren ook de omstandigheden waaronder zij opereren te zeer.

Ter illustratie daarvan kan worden gewezen op de grote verschillen in de lokale lastendruk. Hoe groot die variatie is, blijkt bijvoorbeeld uit de manier waarop gemeenten omgaan met verenigingen die eigenaar of gebruiker van onroerend goed zijn. Van alle verenigingen met een accommodatie en/of kantine in eigendom en/of beheer heeft 42% in het afgelopen jaar geen Onroerende Zaak Belasting (OZB) betaald, terwijl de andere verenigingen een aanslag van gemiddeld €1.404,- hebben gekregen. De OZB-bedragen liepen uiteen van €15,- tot €14.500,-. Er is geen samenhang gevonden tussen de hoogte van de OZB-aanslag en de regio of de omvang van de gemeente.

Tabel 7.5

Resultatenrekening (in euro's)

- gemiddelde vereniging
- met 100 tot 250 leden
- geen accommodatie in eigendom en/of beheer

Inkomsten		Uitgaven	
Bijdragen leden en donateurs	10.080	Huur accommodatie	5.136
Kantine (netto baten)	1.247	Schoonmaak en onderhoud accommodatie	267
Sponsoring en reclame	1.301	Gas, elektra en water (inclusief heffingen)	295
Subsidie	1.114	Lokale belastingen en heffingen (OZB, reiniging, e.d.)	18
Financiële acties	1.429	Salarissen en vergoeding kader (trainers en verzorgers)	2.548
Entreegelden toeschouwers	172	Opleidingen/cursussen kader	173
Rente	276	Bondsafdrachten	3.979
Diversen	274	Sport- en spelmateriaal	963
Overige inkomsten	687	Commissies (jeugdcommissie, technische commissie e.d.)	435
		Clubblad	410
		Organisatiekosten	888
		Voorziening (groot onderhoud, jubileum e.d.)	263
		Rente	2
		Afschrijvingen	199
		Diversen	784
		Overige uitgaven	1.601
Totaal	16.580	Totaal	17.961

Tabel 7.6

Resultatenrekening (in euro's)

- gemiddelde vereniging
- met 100 tot 250 leden
- met een accommodatie in eigendom en/of beheer

Inkomsten		Uitgaven	
Bijdragen leden en donateurs	6.479	Huur accommodatie	1.619
Kantine (netto baten)	5.273	Schoonmaak en onderhoud accommodatie	2.593
Sponsoring en reclame	2.193	Gas, elektra en water (inclusief heffingen)	1.731
Subsidie	670	Lokale belastingen en heffingen (OZB, reiniging, e.d.)	521
Financiële acties	1.085	Salarissen en vergoeding kader (trainers en verzorgers)	4.047
Entreegelden toeschouwers	104	Opleidingen/cursussen kader	174
Rente	809	Bondsafdrachten	2.213
Diversen	1.939	Sport- en spelmateriaal	646
Overige inkomsten	13.328	Commissies (jeugdcommissie, technische commissie e.d.)	632
		Clubblad	650
		Organisatiekosten	2.881
		Voorziening (groot onderhoud, jubileum e.d.)	1.627
		Rente	119
		Afschrijvingen	3.717
		Diversen	8.164
		Overige uitgaven	2.965
Totaal	31.880	Totaal	34.299

Tabel 7.7

Resultatenrekening (in percentages)

- gemiddelde vereniging
- met 100 tot 250 leden
- geen accommodatie in eigendom en/of beheer

Inkomsten	%	Uitgaven	%
Bijdragen leden en donateurs	61	Huur accommodatie	29
Kantine (netto baten)	8	Schoonmaak en onderhoud accommodatie	1
Sponsoring en reclame	8	Gas, elektra en water (inclusief heffingen)	2
Subsidie	7	Lokale belastingen en heffingen (OZB, reiniging, e.d.)	0
Financiële acties	9	Salarissen en vergoeding kader (trainers en verzorgers)	14
Entreegelden toeschouwers	1	Opleidingen/cursussen kader	1
Rente	2	Bondsafdrachten	22
Diversen	2	Sport- en spelmateriaal	5
Overige inkomsten	4	Commissies (jeugdcommissie, technische commissie e.d.)	2
		Clubblad	2
		Organisatiekosten	5
		Voorziening (groot onderhoud, jubileum e.d.)	1
		Rente	0
		Afschrijvingen	1
		Diverse uitgaven	4
		Overige uitgaven	9
Totaal	100	Totaal	100

Tabel 7.8

Resultatenrekening (in percentages)

- gemiddelde vereniging
- met 100 tot 250 leden
- met een accommodatie in eigendom en/of beheer

Inkomsten	%	Uitgaven	%
Bijdragen leden en donateurs	20	Huur accommodatie	5
Kantine (netto baten)	17	Schoonmaak en onderhoud accommodatie	8
Sponsoring en reclame	7	Gas, elektra en water (inclusief heffingen)	5
Subsidie	2	Lokale belastingen en heffingen (OZB, reiniging, e.d.)	2
Financiële acties	3	Salarissen en vergoeding kader (trainers en verzorgers)	12
Entreegelden toeschouwers	0	Opleidingen/cursussen kader	1
Rente	3	Bondsafdrachten	6
Diversen	6	Sport- en spelmateriaal	2
Overige inkomsten	42	Commissies (jeugdcommissie, technische commissie e.d.)	2
		Clubblad	2
		Organisatiekosten	8
		Voorziening (groot onderhoud, jubileum e.d.)	5
		Rente	0
		Afschrijvingen	11
		Diverse uitgaven	24
		Overige uitgaven	9
Totaal	100	Totaal	100

Diagram 7.2 Verdeling inkomsten bij grote verenigingen met een eigen sportaccommodatie

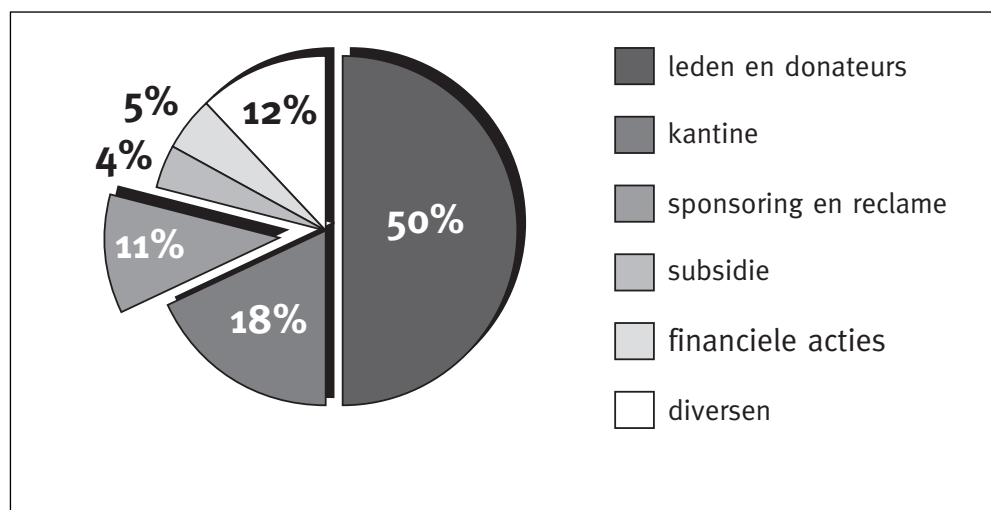

Diagram 7.3 Verdeling uitgaven bij grote verenigingen met een eigen sportaccommodatie

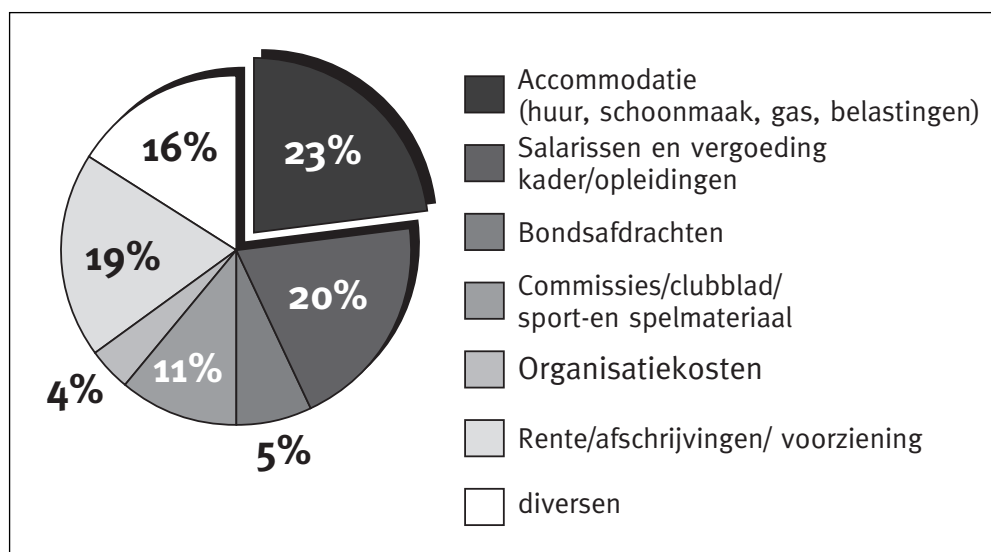

Diagram 7.4 Verdeling inkomsten bij grote verenigingen zonder een eigen sportaccommodatie

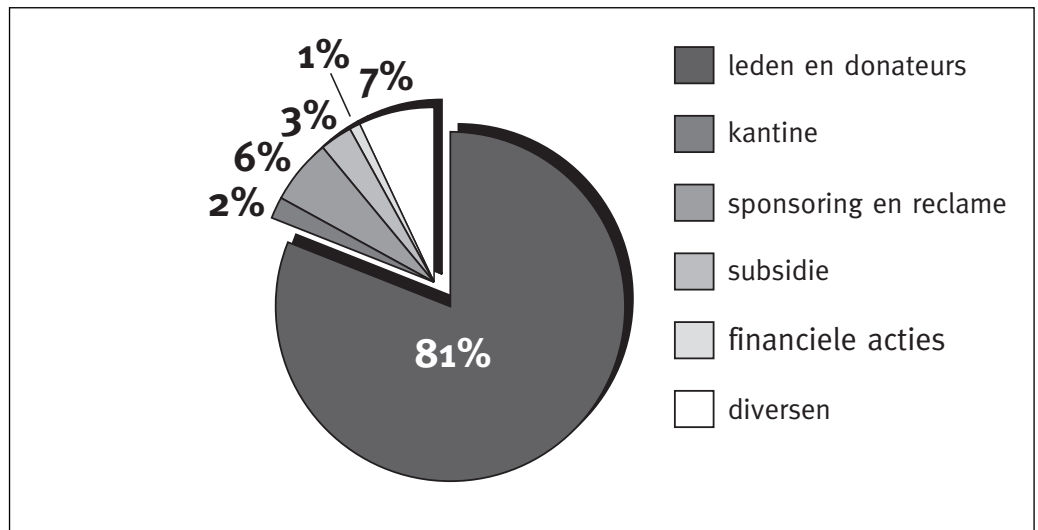

Diagram 7.5 Verdeling uitgaven bij grote verenigingen zonder een eigen sportaccommodatie

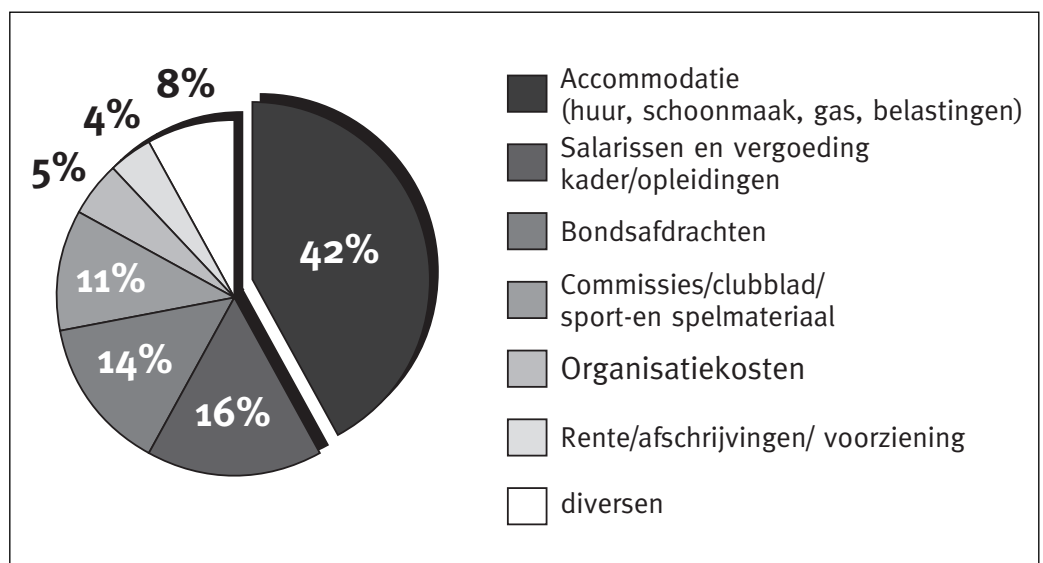

Diagram 7.6 Verdeling inkomsten bij kleine verenigingen met een eigen sportaccommodatie

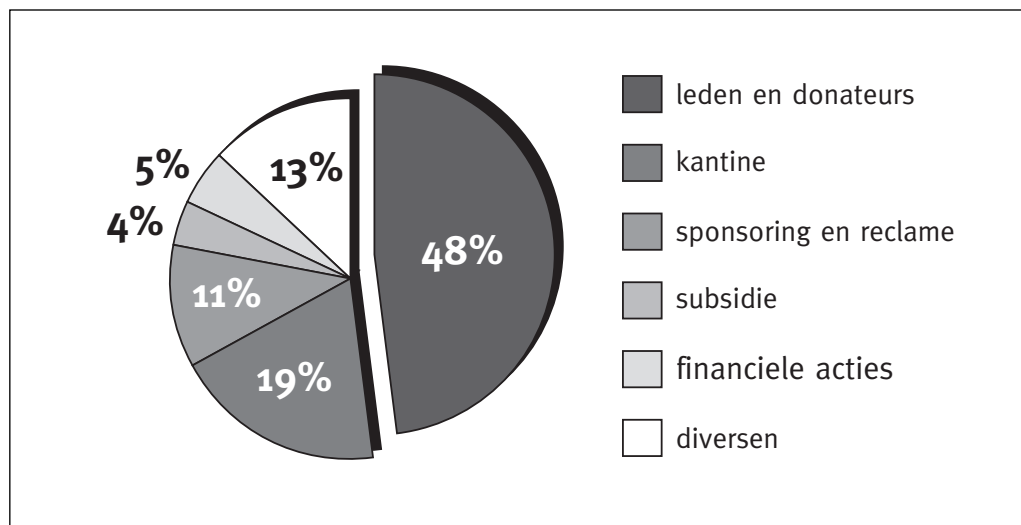

Diagram 7.7 Verdeling uitgaven bij kleine verenigingen met een eigen sportaccommodatie

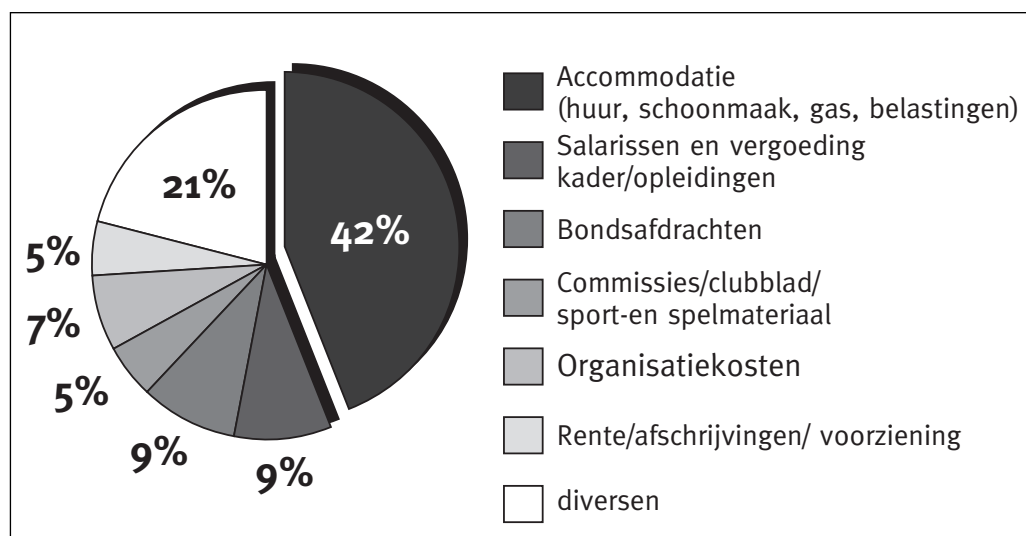

Diagram 7.8 Verdeling inkomsten bij kleine verenigingen zonder een eigen sportaccommodatie

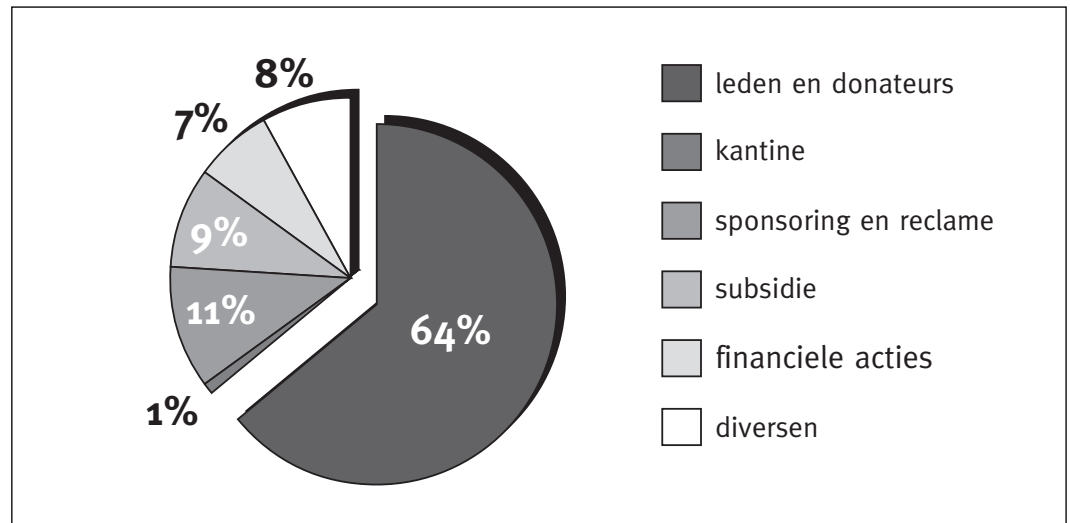
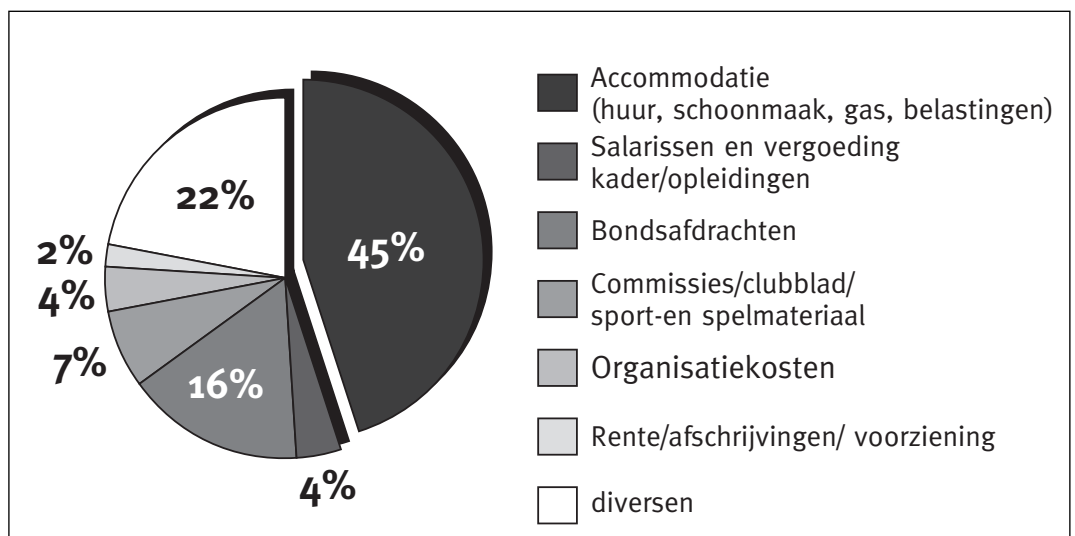

Diagram 7.9 Verdeling uitgaven bij kleine verenigingen zonder een eigen sportaccommodatie

Balans

Bijna de helft van alle verenigingen uit het panel heeft naast de resultatenrekening ook gegevens over de balans verstrekt. Met behulp daarvan zijn tabel 7.9 en de daaropvolgende schema's 7.10 en 7.11 samengesteld.

Tabel 7.9 Gemiddelde balanstotalen naar grootte van de vereniging en beschikking over een eigen accommodatie

	Zonder accommodatie	met accommodatie
Kleine vereniging	9.214	5.766
Middelgrote vereniging	32.960	70.277
Grote vereniging	30.211	342.032

In deze tabel is het gemiddelde van de balanstotalen van 75 verenigingen binnen de gegeven categorieën opgenomen.

Schema 7.10 Balans gemiddelde middelgrote vereniging met een accommodatie in eigendom en/of beheer

Accommodatie en inventaris	50.010	Eigen vermogen	50.627
Vorraden	2.092	Voorzieningen	9.070
Vorderingen	2.578	Schulden	12.694
Liquide middelen	25.139	Overig	
Totaal	79.819	Totaal	72391

Schema 7.11 Balans gemiddelde middelgrote vereniging zonder accommodatie in eigendom en/of beheer

Accommodatie en inventaris	17.744	Eigen vermogen	28.765
Vorraden	534	Voorzieningen	1.796
Vorderingen	2.241	Schulden	3.726
Liquide middelen	17.308	Overig	
Totaal	37.827	Totaal	34.287

De hierboven gegeven balansen zijn aan debet- en creditzijde niet in evenwicht omdat de aangeboden balansgegevens dat evenmin waren en omdat voor de verschillende balansposten de gemiddelde bedragen van de verenigingen zijn opgenomen en de verschillende balansen geen gelijke verdeling over balansposten kennen.

8. Gezondheid en hygiëne

Huisregels

Bijna 40% van de verenigingen heeft huisregels op schrift gesteld met betrekking tot een gezonde leefstijl zoals roken, alcoholgebruik, gezonde voeding, drugsgebruik, doping en hygiëne.

In de huisregels komen de volgende onderwerpen voor in volgorde van frequentie:

- Roken
- Alcohol
- Hygiëne
- Drugs- en/of dopinggebruik
- Normen en waarden/gedragsregels
- Gezonde leefstijl/voeding

Van de verenigingen die huisregels hanteren, hebben de meeste meer dan één huisregel op schrift staan. Meestal zijn dit regels met betrekking tot de combinatie roken, alcohol en hygiëne.

Risico-inventarisatie

Er zijn maar weinig verenigingen (13%) die een risico-inventarisatie en -evaluatie hebben uitgevoerd in het kader van de Arbo-wet. Bij 15% van de verenigingsbestuurders is niet bekend of een dergelijke inventarisatie is uitgevoerd.

De verenigingen die een risico-inventarisatie hebben uitgevoerd, zijn met name de grote verenigingen, de buitensportverenigingen en de verenigingen die beschikken over een eigen sportaccommodatie en kantine. Dit hangt met elkaar samen.

Grote verenigingen beschikken vaak over een eigen sportaccommodatie en kantine en bieden buitensport aan. Buitensportverenigingen beschikken ook vaak over een eigen sportaccommodatie en kantine.

Met name verenigingen met veel vrijwilligers hebben een risico-inventarisatie uitgevoerd. Zij beschikken gemiddeld over significant meer vrijwilligers dan de verenigingen die geen risico-inventarisatie hebben uitgevoerd.

Met de inwerkingtreding van de nieuwe Drank- en Horecawet per 1 november 2000 geldt een aantal nieuwe regels voor sportverenigingen met een kantine in eigen beheer die alcoholhoudende dranken verstrekken. Eerder zijn regels aangescherpt met betrekking tot algemene hygiëne. In de monitor zijn vragen opgenomen over een aantal maatregelen die de verenigingen met een kantine moeten nemen in het kader van alcoholmatiging respectievelijk hygiëne. Deze zijn alleen beantwoord door de verenigingen die beschikken over een eigen kantine (in eigen beheer).

Sociale Hygiëne

In verenigingen met een eigen kantine, waar alcoholhoudende dranken worden geschonken, dienen per vereniging minimaal twee leidinggevende personen te beschikken over de *Verklaring Sociale Hygiëne*. Bijna alle verenigingen (95%), van de 82 die beschikken over een eigen kantine (in eigen beheer of verpacht), hebben leidinggevendenden binnen de vereniging met de *Verklaring Sociale Hygiëne*. Het aantal varieert van één tot negentien. Het gemiddelde is iets meer dan vier personen per vereniging. Naarmate een vereniging meer leden telt, zijn er ook meer leidinggevendenden met een verklaring.

Van de overige verenigingen is van vier verenigingen bekend dat ze niet beschikken over een leidinggevende met de *Verklaring Sociale Hygiëne*. Door de andere verenigingen zijn hieromtrent geen gegevens verstrekt.

In het kader van de nieuwe wet moeten barvrijwilligers een instructie krijgen over verantwoord alcoholgebruik. Er zijn 72 verenigingen (84%) die barvrijwilligers hebben geïnstrueerd. Veertien verenigingen hebben geen barvrijwilligers geïnstrueerd. Van de overige negen verenigingen met een eigen kantine ontbreken hierover helaas gegevens.

De meeste verenigingen hebben tussen de twee en vijftien barvrijwilligers. Het maximum aantal is driehonderd. Dit is een tennisvereniging met meer dan 400 leden, waar waarschijnlijk alle leden bardienst moeten draaien. Het gemiddeld aantal barvrijwilligers dat is geïnstrueerd, bedraagt vijftwintig.

Bestuursreglement alcohol in sportkantines

Sinds de inwerkingtreding van de nieuwe wet geldt dat elke sportvereniging die een vergunning aanvraagt bij de gemeente in het kader van de Drank- en Horecawet, een bestuursreglement dient te overleggen. Als de vereniging geen nieuwe vergunning hoeft aan te vragen omdat er geen wijzigingen zijn in de vergunning (bijvoorbeeld namen van leidinggevendenden) dan hoeft de betrokken vereniging formeel nog geen bestuursreglement te hebben. Bijna tweederde van de verenigingen heeft inmiddels een bestuursreglement opgesteld.

Tabel 8.1 Heeft de vereniging een bestuursreglement alcohol in sportkantines opgesteld?

	aantal verenigingen	% verenigingen
Ja	53	62
Nee	24	28
Weet niet	8	9
Totaal	85	100

De verenigingen die alcohol schenken, moeten in principe beschikken over een geldige drank- en horecaverunning beschikken. Van de verenigingen met een kantine beschikt 81% daarover.

Tabel 8.2 Beschikt uw vereniging over een geldige Drank- en Horecaverunning?

	aantal verenigingen	% verenigingen
Ja	70	81
Nee	11	13
Weet niet	5	6
totaal	86	100

Hygiëncode

Van alle verenigingen met een eigen kantine beschikt 57% over de NOC*NSF Hygiëncode voor sportkantines (HACCP). Bij 26% van de verenigingen ontbreekt die code. Van de resterende verenigingen is niet bekend of zij over de hygiëncode beschikken.

Samenvatting

Achtergrond van het onderzoek

- In dit rapport worden de resultaten gepresenteerd van de Verenigingsmonitor 2003. Vanaf 2000 wordt jaarlijks gerapporteerd over de stand van zaken en de ontwikkelingen in de Nederlandse sportvereniging.
- De gegevens zijn verzameld met behulp van een zeer uitgebreide vragenlijst, welke is verspreid onder de bijna 300 sportverenigingen van het NOC*NSF Verenigingspanel.
- De response bedroeg bijna 74%. In totaal zijn van 221 verenigingen de gegevens verwerkt. Deze verenigingen staan model voor de bijna 30.000 sportverenigingen die Nederland telt.

De verenigingen

- De verenigingen zijn afkomstig uit 60 gemeenten van zeer verschillende omvang, over het gehele land verspreid.
- De verdeling van de verenigingen naar individuele, semi-individuele en teamsport benadert het landelijke beeld.
- Onder de verenigingen van het panel is een grote variatie aan takken van sport die worden beoefend. Er worden 48 verschillende takken van sport genoemd.
- Het gemiddelde aantal sportende leden in de verenigingen van het panel is 248.
- Binnen het panel is het aantal middelgrote (101-250 leden) en grote verenigingen (> 250 leden) iets oververtegenwoordigd (respectievelijk 25 en 32 procent). Er zijn iets meer (44%) kleine (< 100 leden) verenigingen.
- De verenigingen zijn gemiddeld 42 jaar oud.
- 9% van de verenigingen heeft een levensbeschouwelijke grondslag.
- 85% van de verenigingen is aangesloten bij een sportbond. Van de verenigingen is 4% zowel aangesloten bij een bond als koepel.
- Bijna de helft van de verenigingen (45%) beschikt over een eigen sportaccommodatie of -complex én een eigen kantine. 43% van de verenigingen beschikt over geen van beide.
- 73% van alle verenigingen maakt gebruik van Internet. Meer dan de helft (57%) is bereikbaar via e-mail.

Leden en activiteiten

- De verdeling tussen jeugdleden en volwassen leden in de gemiddelde vereniging is 37% om 63%. De man-vrouw verhouding is 65% om 35%.
- Meer dan de helft van de verenigingen (57%) heeft één of meer allochtone leden.
- Ruim 45% van alle sportverenigingen heeft één of meer gehandicapte leden en/of mensen met chronische aandoeningen in de gelederen.

- In het afgelopen jaar is het aantal leden bij 52% van de verenigingen gestegen. Bij 36% van de verenigingen is sprake van een daling. Gemiddeld is een aanwas van zes leden gerealiseerd.
- In het afgelopen jaar heeft iets meer dan tweevijfde van alle verenigingen (41%) speciale activiteiten ontplooid om nieuwe leden te werven.
- Driekwart van de verenigingen organiseert naast het reguliere sportaanbod andere activiteiten voor leden. Bij 35% van de verenigingen staat deelname open voor niet-leden.

Bestuur en beleid

- Het gemiddelde verenigingsbestuur telt zes leden.
- De gemiddelde verenigingsbestuurder is 48 jaar oud.
- De huidige bestuursleden dragen gemiddeld ruim zes jaar bestuursverantwoordelijkheid.
- Bijna driekwart van de bestuursleden van verenigingen is van het mannelijk geslacht. Het voorzitterschap van de vereniging lijkt voorbehouden aan mannen. Vrouwen bekleden relatief vaak secretariaatsfuncties en zijn vaker bestuurslid zonder specifieke portefeuille.
- Bijna twee procent van alle bestuursleden heeft een allochtone achtergrond.
- Als een van de grootste zorgen wordt door 72% van de verenigingen de kaderproblematiek genoemd. Andere zorgen die veel zijn genoemd, hebben betrekking op ledenverloop (52%), accommodatie (33%) en financiën (26%).
- Iets meer dan de helft van de verenigingen (58%) beschikt over beleidsplannen.
- Van de verenigingen heeft eenderde het afgelopen jaar onderzoek gedaan naar wensen, behoeften en meningen van kader en leden. Verder zijn haalbaarheidsstudies gedaan naar bijvoorbeeld een nieuwe accommodatie of is het beleid geëvalueerd.
- Bijna driekwart van de besturen wil zich zowel inzetten voor recreatieve als voor prestatieve sportbeoefening. Bijna een kwart van de verenigingen wil zich vooral inzetten voor recreatieve sportbeoefening. Slechts twee procent van de besturen kiest voor prestatieve sportbeoefening.
- De bond wordt door het bestuur als de belangrijkste bron van informatie beschouwd en als zodanig ook het meest geraadpleegd. Op ruime afstand volgen de gemeente en de koepelorganisaties.
- Een op de tien verenigingen heeft in het verleden te maken gehad met fusie of heeft plannen gemaakt om in de toekomst te gaan fuseren met een andere vereniging. Bij 95% van de verenigingen wordt geen druk uitgeoefend op de vereniging om te gaan fuseren.

Kader

- Gemiddeld genomen zijn er 44 vrijwilligers actief in een vereniging. Iets meer dan de helft van de verenigingen maakt gebruik van oproepvrijwilligers.
- Minder dan de helft van de verenigingen (44%) kampt met een tekort aan vrijwilligers.
- 71% van de verenigingen zoekt momenteel vrijwilligers voor één of meer functies.

- De grootste behoefte aan vrijwilligers ligt op het sporttechnische en bestuurlijke vlak.
- In totaal komt iets meer dan de helft van alle verenigingen op de een of andere wijze één of meer medewerkers financieel tegemoet. De rest van de verenigingen draait op vrijwilligers die geen enkele vergoeding ontvangen.
- Iets meer dan tweevijfde (44%) van alle verenigingen maakt gebruik van de mogelijkheid om belastingvrije vrijwilligersvergoedingen uit te keren. Een kwart van alle verenigingen (26%) heeft ook één of meer personen in dienst die een salaris ontvangen.
- In ruim driekwart van de verenigingen waren in het afgelopen jaar (seizoen) trainers actief.
- Van alle verenigingen beschikt 63% over voldoende trainers. De verenigingen die niet genoeg trainers hebben, zijn voornamelijk op zoek naar trainers voor recreanten, prestatiesporters en jeugd.
- Bijna 60% van alle verenigingen kan op een of meer taakgebieden professionele ondersteuning gebruiken.
- De verenigingen vinden over het algemeen dat de ondersteuning plaats moet vinden door een verenigingsondersteuner.

Externe contacten, adviezen en ondersteuning

- 84% van de verenigingen heeft in het afgelopen jaar gebruik gemaakt van een of meer vormen van advies en ondersteuning. Het aantal instanties waar advies wordt ingewonnen varieert van één tot vijf.
- De sportbond, de gemeente en privé-persoon worden (in die volgorde) het meest door de verenigingen genoemd als instanties waarmee ze het afgelopen contact gezocht hebben.
- De verenigingen zijn het meest tevreden over de dienstverlening door privé-persoon.
- In totaal hebben 29 verenigingen (14%) in het afgelopen jaar gebruik gemaakt van verenigingsondersteuning.
- Ruim driekwart van de verenigingen (78%) heeft het afgelopen jaar (seizoen) samengewerkt met één of meer organisaties. De gemeente is de belangrijkste samenwerkingspartner, gevolgd door de sportbond.
- Van de verenigingen is 28% betrokken bij sportstimuleringsprojecten van de gemeente.
- Bijna de helft van de verenigingen heeft te maken met de gemeente als eigenaar/verhuurder/beheerder van de sportaccommodatie waarvan gebruik wordt gemaakt. Bij 53% van de verenigingen is dat niet het geval.
- Bijna tweederde van de verenigingen karakteriseert de relatie met de gemeente met betrekking tot de sportaccommodatie als redelijk tot goed.
- De verenigingen oordelen over het algemeen positief over de accommodatie waarvan gebruik wordt gemaakt. De verenigingen zijn positief over de kantine, de locatie in de gemeente en bereikbaarheid. Minder positief wordt geoordeeld over het aantal uren en tijdstippen waarop de accommodatie beschikbaar is.
- De meerderheid van de verenigingen (86%) heeft de afgelopen vijf jaar niet te maken gehad met privatisering van eigendom, beheer of onderhoud van de accommodatie.

Financiën

- De gemiddelde contributie bedraagt voor jeugdleden tot 12 jaar €66,-, voor jeugdleden van 12 tot en met 18 jaar €81,- en voor senioren boven de 18 €110,-.
- In het westen van het land liggen de contributies voor jeugdleden gemiddeld ongeveer €18,- hoger dan elders.
- Bij 60% van de verenigingen komen er voor individuele leden boven op de reguliere contributie nog andere kosten zoals entreekosten en wedstrijdlicenties. De bijkomende kosten belopen gemiddeld €59,-.
- Het gros van alle verenigingen beschouwt de eigen financiële positie als 'gezond' of 'zeer gezond'. 8% kwalificeert deze als 'zorgwekkend' of 'minder gezond'. De rest noemt de situatie 'redelijk'.
- Objectieve gegevens tonen een minder rooskleurig beeld. Ruim een kwart van de verenigingen (29%) heeft het laatste boekjaar met een negatief saldo (van gemiddeld €5.212,-) afgesloten.
- De resultatenrekeningen en balansen van de verenigingen verschillen sterk naar samenstelling en omvang. Voor verschillende categorieën verenigingen zijn gemiddelde gegevens gepresenteerd.
- De lokale lastendruk op de verenigingen varieert sterk. Iets meer dan tweevijfde van de verenigingen met een 'eigen' accommodatie heeft in het afgelopen jaar niets hoeven betalen aan Onroerende Zaak Belasting. De anderen hebben een aanslag ontvangen van gemiddeld €1.404,-.

Sport en gezondheid

- Bijna tweevijfde van de verenigingen heeft huisregels op schrift gezet met betrekking tot alcohol, roken, hygiëne, drugsgebruik, gezondheid en gedragsregels.
- Weinig verenigingen (13%) hebben een risico-inventarisatie en –evaluatie uitgevoerd in het kader van de Arbo-wet.
- 95% van de verenigingen die beschikken over een eigen kantine, heeft leidinggevenden met de Verklaring Sociale Hygiëne. Gemiddeld hebben vier personen per vereniging een dergelijke verklaring.
- Ruim viervijfde van de verenigingen (84%) heeft barmedewerkers geïnstrueerd over verantwoord alcoholgebruik.
- Bijna tweederde van alle verenigingen heeft een bestuursreglement alcohol in sportkantines opgesteld. 81% van de verenigingen met een eigen kantine beschikt over een geldige Drank- en Horecaverunning.
- Van de verenigingen met een eigen kantine bezit 57% de NOC*NSF Hygiënecode voor sportkantines (HACCP).

Colofon

Titel

Verenigingsmonitor 2003
de stand van zaken in de sportvereniging

Onderzoek en rapportage

Saskia Nuijten
Jo Lucassen
Janine van Kalmthout

met medewerking van Hugo de Groot, Janneke Klerken, Bas Rijnen,
Rian Stamsnieder, Anne-Mieke Swart en Lisa Wolf

W.J.H. Mulier Instituut
Postbus 188
5201 AD 's-Hertogenbosch
www.mulierinstituut.nl

Projectbegeleiding

Annet Tiessen
NOC*NSF

Publicatienummer NOC*NSF: 629

Prijs €10,-

Ontwerp Catch Communicatie/Peter Verwey

Uitgave

Nederlands Olympisch Comité * Nederlandse Sport Federatie
Postbus 302, 6800 AH Arnhem
www.sport.nl

Arnhem, januari 2004